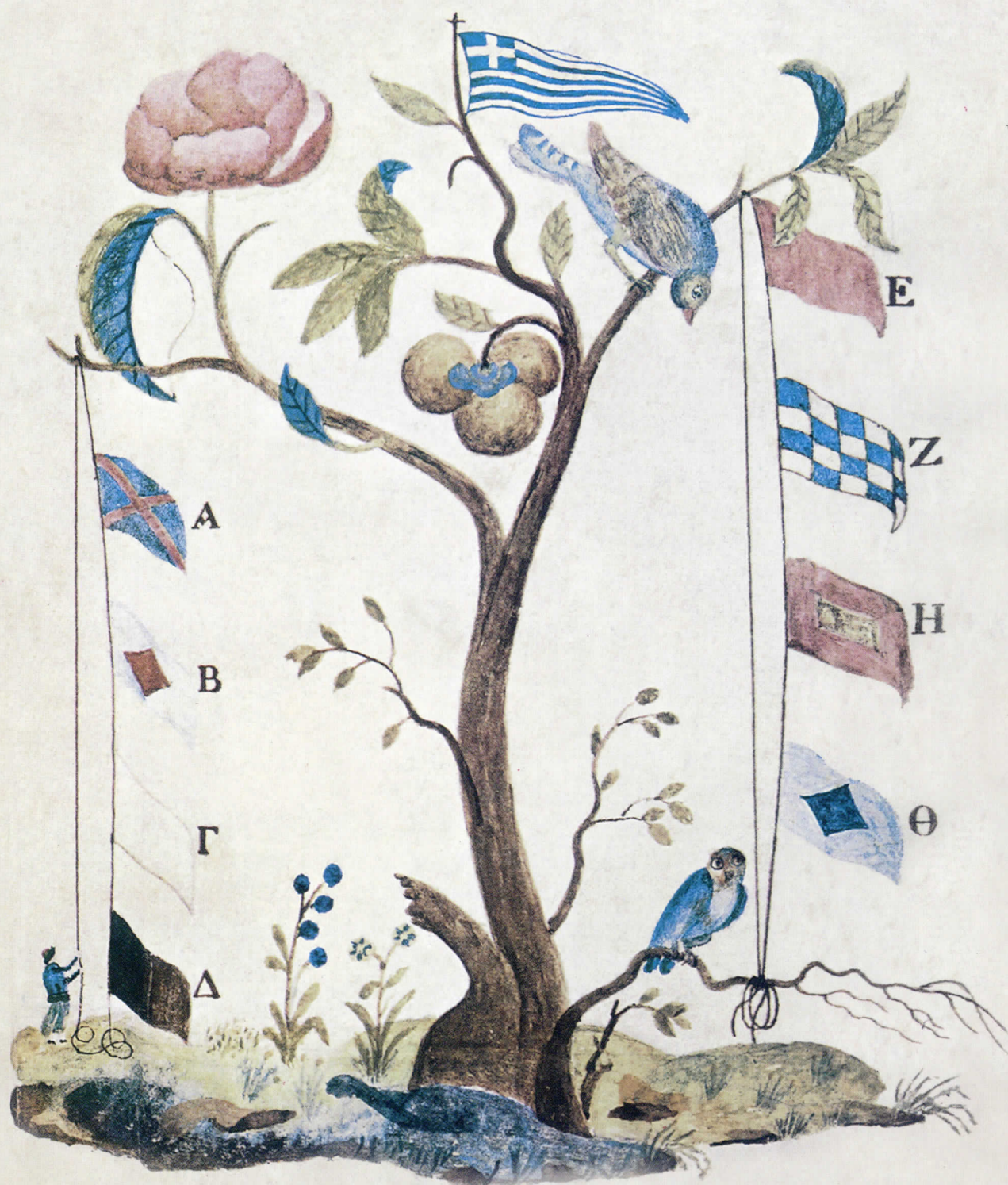

«Γαλανόλευκη η θωριά σου...»

Ελληνικές σημαίες
στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα

ΙΔΡΥΜΑ ΙΩΑΝΝΟΥ Φ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
Με την ευγενική χορηγία:
THE J.F. COSTOPOULOS FOUNDATION

Κείμενα: Ιφιγένεια Βογιατζή, Όλγα Φακατσέλη
Εικονογράφηση: Μαρίζα Δεβούρου
Επιμέλεια έκδοσης: Ε.Α.Μ.Ε., Ακάμαντος 2 Θησείο 11851,
τηλ.: 010.34.26.833. fax: 010.34.60.695

© 2002 Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος
ISBN 960-7828-18-6

«Γαλανόλευκη η θωριά σου...»

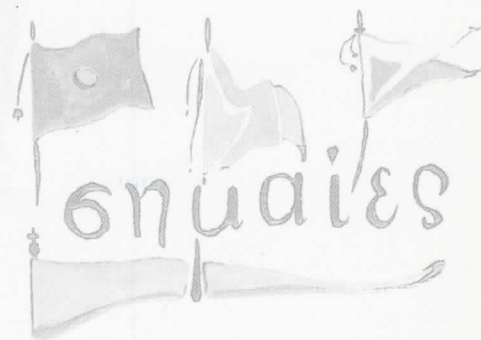
Ελληνικές σημαίες στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

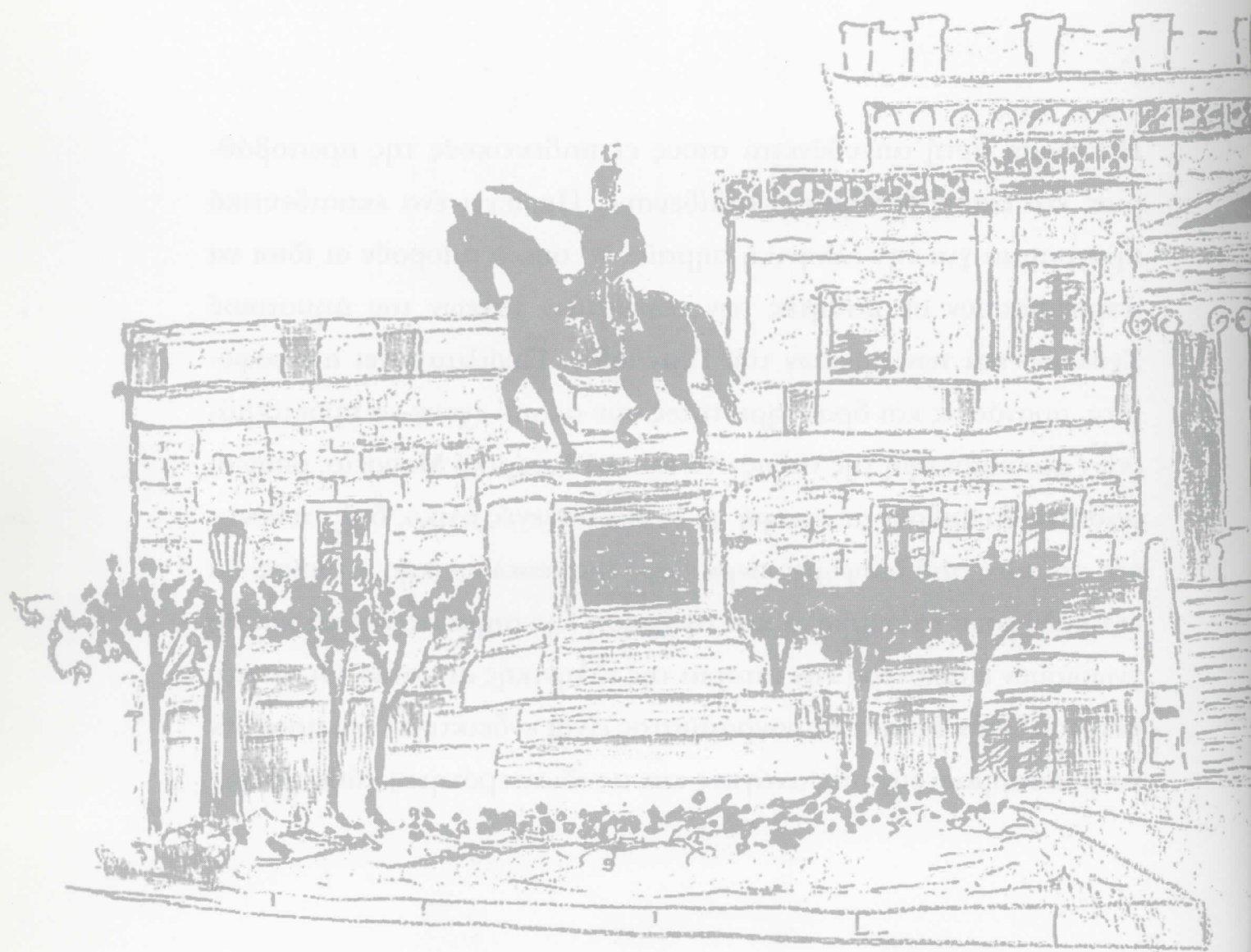
Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα

ΕΘΝΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
ΑΘΗΝΑ 2002

Η έκδοση αυτή απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Περιέχει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την ελληνική σημαία, το οποίο μπορούν οι ίδιοι να παρουσιάσουν σε μαθητές των τελευταίων τάξεων του Δημοτικού Σχολείου και των πρώτων του Γυμνασίου. Περιλαμβάνει πληροφορίες, προτάσεις και δραστηριότητες που σκοπό έχουν να προετοιμάσουν μια επίσκεψη της τάξης στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, όπου οι μαθητές θα έρθουν σε επαφή με το πρωτογενές υλικό, δηλ. αυθεντικές σημαίες από διάφορες περιόδους της νεοελληνικής ιστορίας, θα ανακαλύψουν τα σύμβολα και τη χρήση της σημαίας γενικά και θα γνωρίσουν ειδικότερα την ιστορία της ελληνικής σημαίας. Οι προτάσεις του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι ενδεικτικές και μπορούν να προσαρμοστούν στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες κάθε τάξης.

το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο ανήκει στην Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος, σκοπός της οποίας είναι να συλλέγει, να διατηρεί και να προβάλλει ιστορικά αντικείμενα και γραπτές μαρτυρίες που φωτίζουν τη νεοελληνική ιστορία. Η Εταιρεία ιδρύθηκε το 1882, περίπου πενήντα χρόνια μετά τη δημιουργία του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, σε μια εποχή οικονομικής και κοινωνικής προόδου, καθώς και μεταστροφής του ενδιαφέροντος του πνευματικού κόσμου από την αρχαιότητα στην αναζήτηση της ταυτότητας του νεότερου Ελληνισμού. Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, που λειτουργεί από το 1884, είναι το πρώτο Μουσείο νεότερης ελληνικής ιστορίας που ιδρύθηκε στη χώρα μας.

το κτίριο

Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο στεγάζεται μόνιμα στο Μέγαρο της Παλαιάς Βουλής στην οδό Σταδίου. Στην πλατεία δεσπόζει το άγαλμα του αρχιστράτηγου της Επανάστασης του 1821 Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, έργο του γλύπτη Λάζαρου Σώχου. Το νεοκλασικό αυτό κτίριο είναι άμεσα συνδεδεμένο με την νεότερη ελληνική ιστορία· πρόκειται για την πρώτη στέγη του Ελληνικού Κοινοβουλίου. Θεμελιώθηκε το 1858 από τη βασίλισσα της Ελλάδας Αμαλία και οικοδομήθηκε σε σχέδια του Γάλλου αρχιτέκτονα Francois Boulanger τροποποιημένα από τον Έλληνα αρχιτέκτονα Παναγιώτη Κάλκο. Στο κτίριο λειτούργησε η ελληνική Βουλή από το 1875 μέχρι το 1935. Η μεγαλοπρεπής Αίθουσα των Συνεδριάσεων της Βουλής των Ελλήνων αποτελεί για τους επισκέπτες του Μουσείου χώρο ιστορικής μνήμης.

γενικές πληροφορίες

Διεύθυνση: Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Μέγαρο Παλαιάς Βουλής, οδός Σταδίου, Αθήνα 10561.

Τηλέφωνα: 210 323 7617, 210 322 2266, 210 323 7315

Fax: 210 321 3786

e-mail: nhmuseum@tee.gr

Ώρες λειτουργίας: Τρίτη-Κυριακή, 9.00 π.μ. - 14.00 μ.μ.

- Παρακαλούμε επικοινωνήστε εγκαίρως με τον υπεύθυνο υποδοχής, για να δηλώσετε το όνομά σας, το σχολείο σας και τον αριθμό των παιδιών που θα

η μόνιμη έκθεση

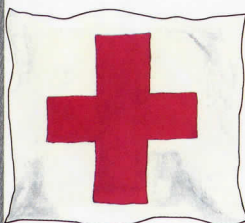
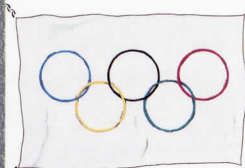
Στις αίθουσες που περιβάλλουν την Αίθουσα Συνεδριάσεων της Παλαιάς Βουλής παρουσιάζεται σε μόνιμη έκθεση μέρος των αντικειμένων που έχει περισυλλέξει το Μουσείο στη μακρόχρονη πορεία του. Μέσα από ζωγραφικά και χαρακτηριστικά έργα, σημαίες και όπλα από τους εθνικούς απελευθερωτικούς αγώνες, σφραγίδες, έγγραφα, προσωπικά ενθύμια, φωτογραφίες, καθώς επίσης από παραδοσιακές ενδυμασίες και έργα της νεοελληνικής χειροτεχνίας, προβάλλεται η ιστορική πορεία του Ελληνισμού από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης μέχρι τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο 1940-41.

- Η εποχή που ζωντανεύει η μόνιμη έκθεση του Μουσείου έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για μαθητές κάθε ηλικίας. Ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να επιλέξει ανάμεσα σε ανεξάντλητα θέματα και να φωτίσει, μέσα από τα εκθέματα, μία πτυχή της ιστορίας ή της νεοελληνικής λαϊκής τέχνης που σχετίζεται με τα μαθήματα και τα ενδιαφέροντα της τάξης του (π.χ. η ζωή κατά την τουρκοκρατία, η Φιλική Εταιρεία, οι αγωνιστές του 1821, το ελληνικό ναυτικό, το Κοινοβούλιο κ.ά.).
- Στην επίσκεψη αυτή, οι μαθητές θα κάνουν μια πρώτη γνωριμία με τη συλλογή σημαιών του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου.

συνοδεύετε και να συνεννοηθείτε για την ημερομηνία και ώρα της επίσκεψής σας.

- Στο Μουσείο λειτουργεί πωλητήριο απ' όπου τα παιδιά μπορούν να προμηθευτούν βιβλία, κάρτες, αφίσες, παζλ με ιστορικά θέματα καθώς και μολυβένια στρατιωτάκια με στολές της Επανάστασης του 1821 και των Βαλκανικών Πολέμων.

- Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής σας παρακαλούμε να αφήσετε τις τσάντες σας στην είσοδο. Οι τουαλέτες βρίσκονται στο υπόγειο του κτιρίου. Θα πρέπει να ζητήσετε από έναν υπάλληλο να σας συνοδεύσει.

σκοπός του προγράμματος

Σκοπός του εκπαιδευτικού προγράμματος «Γαλανόλευκη η θωριά σου... Ελληνικές σημαίες στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο» είναι η προσέγγιση της σημαίας τόσο ως ιστορικό τεκμήριο όσο και ως μέρος της σύγχρονης καθημερινότητας. Μέσα από μια εναλλαγή δραστηριοτήτων και ενεργού διαλόγου οι μαθητές θα μπορέσουν να αντιληφθούν:

- την έννοια της σημαίας γενικά και τη συμβολική της χρήση τόσο στο παρελθόν όσο και σήμερα
- την ποικιλία και ερμηνεία των συμβόλων και των χρωμάτων που αποτυπώνονται στις σημαίες
- την ποικιλία των σημαιών που εμφανίστηκαν στον ελληνικό χώρο
- τις ιστορικές συγκυρίες της καθιέρωσης της ελληνικής σημαίας, όπως τη γνωρίζουμε σήμερα.

επιλογή βιβλιογραφίας

- Αγγελίδου, Ν., *Η Ελληνική Σημαία*, Αθήνα 1909
- *Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο* (οδηγός), Αθήνα 1994
- Κονδυλάκης Ι., *Η Ολοκαύτωση του Αρκαδίου*, Αθήνα 1904
- Κορρέ, Κ., *Ελληνικές Σημαίες, Σήματα - Εμβλήματα*, Αθήνα 1997
- Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος, Αθήνα 1996 *Σημαίες Ελευθερίας, Συλλογή Εθνικού Ιστορικού Μουσείου*,
- Passow, A., *Popularia Carmina* (Τραγούδια Ρωμαϊκά), Αθήνα 1860
- Πολίτης, Ν., *Εκλογαί από τα Τραγούδια του Ελληνικού Λαού*, Αθήνα 1932
- Πρεβελάκης, Π., *Πάντερμη Κρήτη, Χρονικό του Σηκωμού του 66*, Αθήνα 1995

η ιστορία της ελληνικής σημαίας

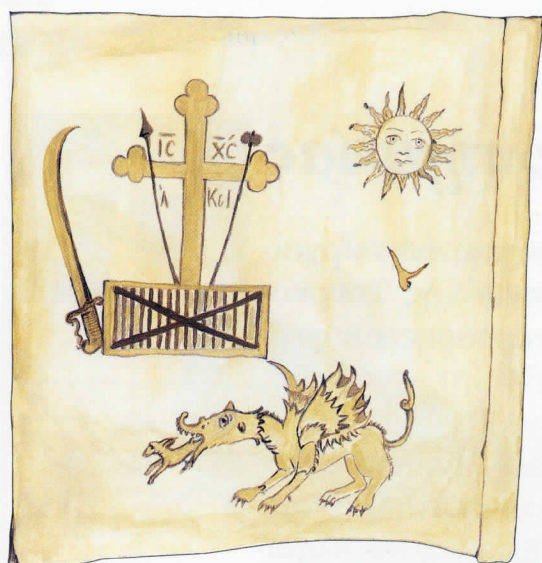
Η ιστορία της ελληνικής σημαίας έχει τις ρίζες της στην αρχαιότητα και στο Βυζάντιο, συνεχίζεται στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, διαμορφώνεται στα χρόνια της Επανάστασης και φτάνει ως τα σημερινά χρόνια.

Στην αρχαιότητα αντί των υφασμάτων σημαίων χρησιμοποιήθηκαν ως αναγνωριστικά σημεία θρησκευτικά κειμήλια, απεικονίσεις θεοτήτων ή εμβλήματά τους. Οι αρχαίοι Έλληνες της κλασικής εποχής χρησιμοποίησαν αντί σημαίας αναγνωριστικά σύμβολα πάνω στις ασπίδες τους, όπως συμβολικές παραστάσεις, απεικονίσεις θεοτήτων ή ημίθεων, ζωομορφικές παραστάσεις κ.λπ. Αναγνωριστικά σημεία χρησιμοποιήθηκαν επίσης σε πλοία ενώ από την αρχαιότητα είναι γνωστές και οι πρώτες μη πολεμικές σημαίες που χρησιμοποιήθηκαν στη δημόσια ζωή. Στη ρωμαϊκή εποχή ως σημαίες χρησιμοποιήθηκαν είδωλα πουλιών και ζώων στερεωμένων σε κοντάρια, τους *κοντούς*, αλλά και κομμάτια υφάσματος με ζωγραφικές απεικονίσεις ιερών εμβλημάτων.

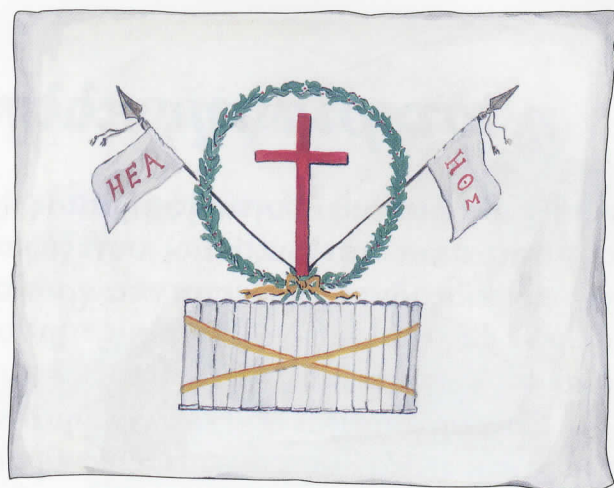
Από τα βυζαντινά χρόνια ονομαστές είναι οι *φλάμμουνλες*, οι μικρές τριγωνικές σημαίες, αλλά και τα γνωστά σε όλους *λάβαρα*. Τα βυζαντινά λάβαρα είχαν στοιχεία έντονα συνδεδεμένα με τη χριστιανική πίστη. Μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης (1453) περιήλθαν στη δικαιοδοσία της εκκλησίας και συνδέθηκαν με τις εκκλησιαστικές τελετές και λιτανείες.

Κατά τη μακρόχρονη περίοδο της Τουρκοκρατίας ο πόθος των Ελλήνων για την ελευθερία εκφράζεται μέσα από μεγάλο αριθμό επαναστατικών κινημάτων, τα οποία συνεχίζονται έως την Επανάσταση του 1821. Στις διαδοχικές τοπικές αυτές εξεγέρσεις ο κάθε αρχηγός επαναστατικής ομάδας δεν παραλείπει να υψώσει τη δική του αυτοσχέδια σημαία, που έχει βασικό σύμβολο το σταυρό, ώστε να συνδέεται με προφανή τρόπο η ελευθερία του έθνους με την ορθόδοξη πίστη.

Οι κλέφτες και οι αρματολοί έχουν τις δικές τους σημαίες, τα *φλάμπουρα*, που είναι οι γιορτινές σημαίες, και τα *μπαϊράκια*, οι αντίστοιχες πολεμικές. Την ίδια εποχή οι ναυτικοί έχουν επίσης τις

1

2

δικές τους σημαίες, που ονομάζουν *παντιέρες*. Τα φλάμπουρα και τα μπαϊράκια εκτός από το σταυρό, που είναι το κύριο σύμβολό τους, φέρουν συνήθως απεικονίσεις του Χριστού, της Παναγίας ή κάποιου αγίου, συνήθως του αγίου Γεωργίου, μαζί με επιγραφές όπως «*εν τούτω Νικά*» ή «*Ιησούς Χριστός Νικά*» κεντημένες ή ζωγραφισμένες πάνω στο πανί. Δε λείπουν όμως και άλλα σύμβολα, όπως ο αετός με την κορώνα και ο δικέφαλος αετός, σύμβολα που χαρακτηρίζουν ιδιαίτερα τις παλαιότερες σημαίες των πρώτων επαναστατικών χρόνων και που καθιστούν σαφείς τους άρρηκτους δεσμούς του Ελληνισμού με το Βυζάντιο.

Μετά τα μέσα του 18ου αιώνα, που οι συνθήκες ευνόησαν την ανάπτυξη του εμπορίου και της ναυτιλίας, η οθωμανική εξουσία παραχώρησε στους Έλληνες ναυτικούς σημαία, τη γραικο-τουρκική. Τη σημαία αυτή χαρακτήριζε μία γαλάζια ζώνη ανάμεσα σε δύο κόκκινες σε οριζόντια διάταξη, χωρίς όμως το χαρακτηριστικό σύμβολο του σταυρού.

Στο τέλος του ίδιου αιώνα ο Ρήγας Βελεστινλής (1757 - 1798) προτείνει για την ελεύθερη, όπως την οραματίζεται, *Ελληνική Δημοκρατία* του, τρίχρωμη σημαία με χρώματα το κόκκινο, το άσπρο και το μαύρο σε τρεις οριζόντιες ζώνες, το ρόπαλο του Ηρακλή στη μεσαία ζώνη και τρεις σταυρούς από πάνω. Τα τρία χρώματα συμβολίζουν αντίστοιχα τη βυζαντινή πορφύρα και την αυτεξουσιότητα του ελληνικού έθνους, την αγνότητα του σκοπού της Επανάστασης και τέλος την απόφαση για τον υπέρ πατρίδος και ελευθερίας θάνατο (βλ. σελ. 36).

Σημαία με τους ίδιους χρωματισμούς και το ίδιο νόημα ύψωσε ο Αλέξανδρος Υψηλάντης στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες κηρύσσοντας την Επανάσταση (24 Φεβρουαρίου 1821). Στη μια πλευρά της τρίχρωμης σημαίας του απεικονίζεται ο φοίνικας, μυθικό πουλί που ξαναγεννιέται από τις στάχτες του και συμβολίζει την αναγέννηση της Ελλάδας από τη σκλαβιά, και στην άλλη σταυρός μέσα σε στεφάνι από κλαδιά ελιάς και η επιγραφή «Τούτω Νικά», που παραπέμπει στον Μέγα Κωνσταντίνο.

Με την κήρυξη της Επανάστασης, δεδομένου ότι δεν υπάρχει ενιαία διοίκηση, δεν υπάρχει και ενιαίος τύπος σημαίας. Το κάθε επαναστατικό σώμα φέρει τη δική του σημαία κι έτσι άλλες σημαίες έχουν σύμβολα της Φιλικής Εταιρείας (1, 2) - όπως τον ιερό δεσμό με τις 16 στήλες, πάνω σε αυτόν κόκκινο σταυρό μέσα σε κλαδιά ελιάς και εκατέρωθεν του σταυρού σε πλάγια διάταξη δύο λογχοφόρους σημαίες με τα γράμματα ΗΕΛ - ΗΘΣ της φράσης «ή Ελευθερία ή Θάνατος» (2). Άλλες σημαίες έχουν την Αθηνά, άλλες τον φοίνικα κι άλλες αυτοσχέδιες ακολουθούν την παλιά παράδοση με τα φλάμπουρα και τα μπαϊράκια (3). Όλες όμως έχουν το Σταυρό, καθώς και επιγραφές (4) όπως «Ελευθερία ή Θάνατος», «Ιησούς Χριστός Νικά», «Εν τούτω Νικά», «Μεθ' ημών ο Θεός», «Η ταν ή επί τας», «Εκ της στάκτης μου αναγεννώμαι» και άλλες, που ξεσηκώνουν το Γένος για την κατάλυση της δουλείας και την ανάκτηση της ελευθερίας. Σε ναυτικές ιδιαίτερα σημαίες (5, 6, 7, 8) συναντώνται και άλλα σύμ-

3

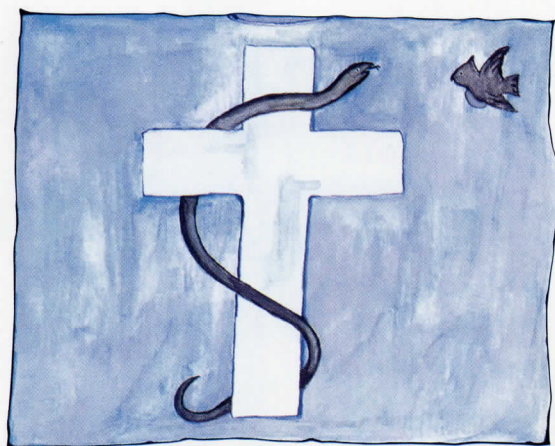

4

βολα της Φιλικής Εταιρείας, ο σταυρός πάνω σε ανεστραμμένη ημισέληνο, που υποδηλώνει τη μελλοντική πτώση της οθωμανικής αυτοκρατορίας, η άγκυρα, σύμβολο της σταθερής απόφασης για την ελευθερία και της σταθερότητας του αγώνα, ο αετός που με το ράμφος του κατατρώνει τη γλώσσα φιδιού, σύμβολο του αγώνα των δυνάμεων του καλού με τις χθόνιες δυνάμεις, το φίδι, σύμβολο δικαιοσύνης και ιερότητας του σκοπού, η κουκουβάγια, που συμβολίζει τη σύνεση με την οποία πρέπει να διεξαχθεί ο αγώνας. Είναι φανερό ότι τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται προέρχονται τόσο από την αρχαία ελληνική μυθολογία όσο και από τη βυζαντινή παράδοση.

Τα σύμβολα και τα γράμματα άλλοτε τα αποτυπώνουν ειδικοί τεχνίτες, οι *ισοτιύπες* ή *πασματζήδες*, άλλοτε ζωγραφίζονται πρόχειρα από κάποιον προικισμένο ερασιτέχνη και άλλοτε κατασκευάζονται χωριστά και επιράβονται στη σημαία. Όταν ένα στρατιωτικό σώμα δεν έχει προκατασκευασμένη σημαία, φτιάχνει μία αυτοσχέδια από απλό πανί. Σε δύσκολες ώρες ακόμη και τα κεφαλομάντιλα των γυναικών παίζουν το ρόλο σημαιών, ενώ τα επαναστατημένα χωριά ακολουθούν το λάβαρο της εκκλησίας τους. Οι επαναστατικές σημαίες στερεώνονται σε ξύλινο κοντάρι, το οποίο στο επάνω άκρο του έχει σφαίρωμα με σταυρό που απολήγει σε λόγχη, ώστε να χρησιμοποιείται η σημαία και ως όπλο, ενώ καταλήγει σε σιδερένια αιχμή για να μπηγεται στο έδαφος. Οι οπλαρχηγοί κάνουν αγιασμό για τις καινούριες τους σημαίες και οι οπλοφόροι

5

6

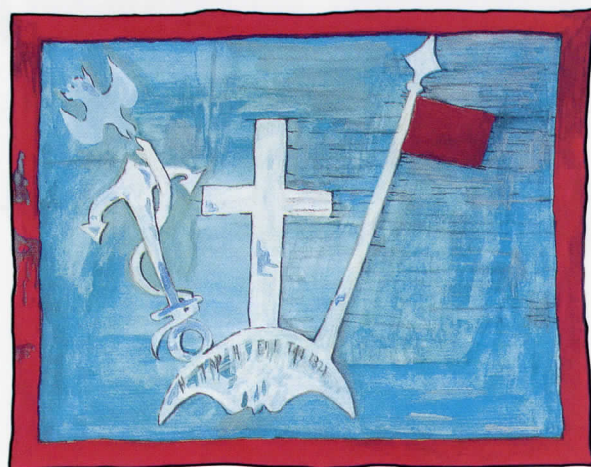
ορκίζονται στη σημαία υπέρ πίστεως και πατρίδος. Σημαιοφόροι επιλέγονταν ανάμεσα στους πιο γενναίους αλλά και τους πιο μεγάλωσώμους και δυνατούς γιατί η θέση δεν ήταν μόνο τιμητική αλλά και δύσκολη.

Με το *Προσωρινόν Πολύτευμα της Ελλάδος* (Επίδαυρος 1822), το πρώτο Σύνταγμα των επαναστατημένων Ελλήνων, ορίζονται ως χρώματα της ελληνικής σημαίας το γαλάζιο και το λευκό ενώ με Διάταγμα καθορίζονται και οι τύποι της σημαίας για τη ξηρά και τη θάλασσα. Έτσι, η σημαία των σωμάτων ξηράς ορίζεται ορθογώνια με βάθος γαλάζιο και λευκό σταυρό στο κέντρο. Η σημαία της θάλασσας σχηματίζεται από εννέα οριζόντιες λωρίδες με εναλλασσόμενα χρώματα το λευκό και το γαλάζιο και στην επάνω αριστερή γωνία έχει λευκό σταυρό μέσα σε γαλάζιο βάθος.

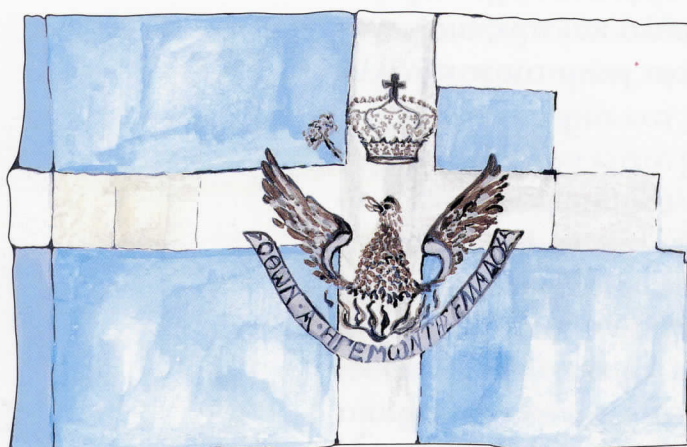
Για την επιλογή των χρωμάτων της ελληνικής σημαίας υπάρχουν διάφορες εκδοχές. Το γαλάζιο και το λευκό μπορεί να συμβολίζουν τον ουρανό και τον αφρό των κυμάτων της θάλασσας. Επίσης το λευκό συμβολίζει την αγνότητα του Αγώνα ενώ το γαλάζιο την ουράνια δύναμη, τη δικαιοσύνη και την πίστη. Μια άλλη υπόθεση υποστηρίζει ότι το γαλάζιο και το λευκό είναι συνδυασμός των χρωμάτων της βράκας και της φουστανέλας. Για τις εννέα παράλληλες γραμμές δεν υπάρχει ερμηνεία, παρά μόνο υποθέσεις. Εξάλλου ο αριθμός εννέα θεωρείται ιερός αριθμός. Η αποφυγή των συμβόλων της Φιλικής Εταιρεί-

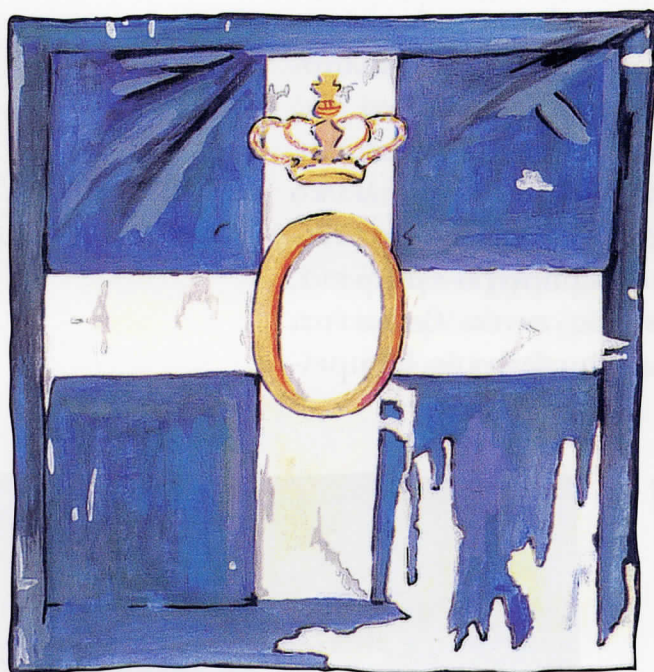
7

8

9

10

ας στη νέα ελληνική σημαία κρίθηκε απαραίτητη, προκειμένου να δοθεί η αίσθηση στην Ευρώπη ότι η Ελληνική Επανάσταση είναι ο απελευθερωτικός αγώνας ολόκληρου του Γένους και όχι ένα επαναστατικό κίνημα μιας μυστικής οργάνωσης.

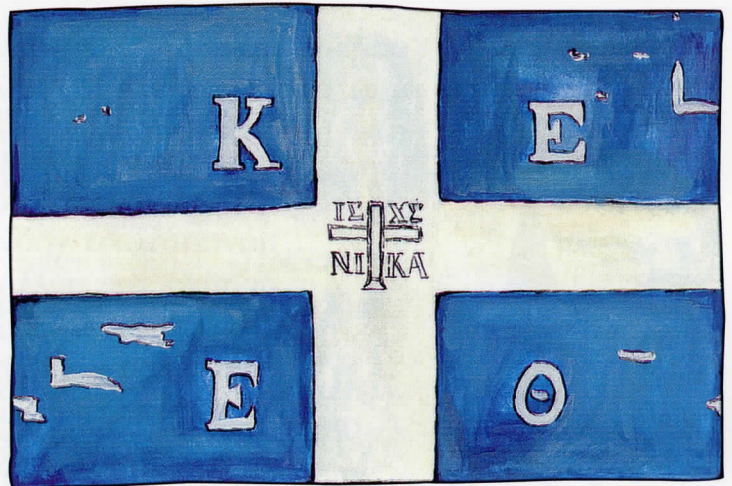
Την περίοδο της διακυβέρνησης του Ιωάννη Καποδίστρια (1828-1831), διατηρείται ο τύπος της κυανόλευκης σημαίας.

Τις παραμονές της εκλογής του πρώτου βασιλιά, υψώνονται σημαίες κυανόλευκες με το φοίνικα που αναγεννάται από τις στάχτες του και την επιγραφή «Όθων Α' ηγεμών της Ελλάδος» (9). Κατά την Οθωνική εποχή (1832-1862) αλλά και την εποχή του Γεωργίου Α' (1864-1913), η ελληνική σημαία δεν αλλάζει, ενώ κάποιες κρατικές σημαίες φέρουν αντίστοιχα το στέμμα ή το θυρεό του Όθωνα (10) και του Γεωργίου.

Παρά την επίσημη καθιέρωση της κυανόλευκης σημαίας, στις περιοχές που δεν περιλαμβάνονταν στα όρια του ελληνικού κράτους (Κρήτη, Θεσσαλία, Μακεδονία, Ήπειρος κλπ.), σε κάθε επαναστατική εξέγερση υψώνονταν ελληνικές σημαίες με σύμβολα και επιγραφές που αναπτέρωναν το ηθικό και τον ενθουσιασμό των επαναστατημένων Ελλήνων (11, 12, 13, 14).

11

12

13

14

η συλλογή σημαιών του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου

Στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο έχει συγκροτηθεί μια μοναδική σε μέγεθος και ιστορική αξία συλλογή αντιπροσωπευτικών σημαιών, που διαγράφουν την εξέλιξη της ελληνικής σημαίας από τα προεπαναστατικά χρόνια ως τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Τον αρχικό πυρήνα της συλλογής αποτέλεσαν οι σημαίες που είχαν συγκεντρωθεί στην Αίθουσα Τροπαίων των Ανακτόρων μετά τη δημιουργία του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Οι σημαίες αυτές στη συνέχεια κατατέθηκαν στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.

Σήμερα στο Μουσείο φυλάσσονται σημαίες της προεπαναστατικής περιόδου, που υψώθηκαν από τα διάφορα τοπικά επαναστατικά σώματα τον πρώτο χρόνο του Αγώνα της Ανεξαρτησίας,

σημαίες ναυτικές, σημαίες κυανόλευκες του τύπου που καθιερώθηκε με το *Προσωρινό Πολίτευμα της Επιδάυρου* το 1822, σημαίες της Καποδιστριακής και της Οθωνικής εποχής, σημαίες που υψώθηκαν στα επαναστατικά κινήματα των υπόδουλων ελληνικών περιοχών (κρητικές επαναστάσεις, ενσωμάτωση της Θεσσαλίας, Μακεδονικός Αγώνας, επαναστατικά κινήματα στη Βόρειο Ήπειρο), σημαίες από τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913), από την εκστρατεία στη Μικρά Ασία και την Αν. Θράκη (1919-1922), από τον ελληνοϊταλικό πόλεμο (1940-1941), αλλά και σημαίες-λάφυρα από την Επανάσταση του 1821 έως τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Από τις σημαίες αυτές, μικρός μόνο αριθμός παρουσιάζεται στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου. Συγκεκριμένα, ο επισκέπτης θα συναντήσει στις αίθουσες του Μουσείου τις εξής σημαίες:

1. Σημαία του Διοικητή της Ζακύνθου από την περίοδο της Ενετοκρατίας στα Επτάνησα. Φέρει το φτερωτό λιοντάρι, σύμβολο της Βενετίας, σταυρό και οικόσημο.

2. Σημαία της Επανάστασης του 1821, που ανήκε στον Πιέρρο Τζανετάκη Γρηγοράκη, αρχηγό της Αν. Μάνης κατά την πολιορκία της Μονεμβασιάς από τους Έλληνες (1821). Φέρει σύμβολα της Φιλικής Εταιρείας, αλληγορικές παραστάσεις (ήλιο, σπάθη, δράκοντα), σταυρό με την επιγραφή *ΙC ΧΡ ΝΙΚΑ*, καθώς και επιγραφές που μόλις διακρίνονται: «*Μεθ' ημών ο Θεός*», «*Πρώτον έτος Ανεξαρτησίας 1821*», «*Η ελευθερία ή θάνατος*», «*Εν τούτω νίκα ω Ελλάς*».

3. Σημαία της Επανάστασης του 1821 με σύμβολα της Φιλικής Εταιρείας (βλ. σελ. 13). Τον τύπο της σημαίας αυτής σχεδίασε ο Παλαιών Πατρών Γερμανός τις πρώτες μέρες της Επανάστασης. Κατασκευάστηκαν αρκετές παρόμοιες σημαίες και διανεμήθηκαν στα στρατόπεδα των επαναστατημένων Ελλήνων. Η συγκεκριμένη ανήκε στον Γεώργιο Σισίνη από το στρατόπεδο της Ηλείας.

4. Σημαία της Επανάστασης του 1821, που ανήκε στον οπλαρχηγό Ηλία Μπισμπίνη από το Μυστρά, ο οποίος πήρε μέρος στην πολιορκία της Μονεμβασιάς (1821). Φέρει κεντημένη παράσταση με τον Άγιο Γεώργιο έφιππο να σκοτώνει το δράκο, σταυρό με την επιγραφή *ΙC ΧΡ ΝΙΚΑ* και τον Προφήτη Ηλία (προστάτη του ίδιου του οπλαρχηγού που είχε το όνομα του) με την επιγραφή «*Ζη Κύριος*».

5. Σημαία της Επανάστασης του 1821, λευκή με κυανό σταυρό και την επιγραφή «*Σημαία Ελληνική Πατρίς Κύπρον*» γραμμένη ανορθόγραφα. Με το ξέσπασμα της Ελληνικής Επανάστασης, σε διάφορες περιοχές σημειώθηκαν αντίποινα κατά των Ελλήνων από τους Τούρκους, εκτελέσεις αρχιερέων και σφαγές προκρίτων. Πολλοί Κύπριοι, που γλύτωσαν από τους διωγμούς στην Κύπρο και κατάφεραν να διαφύγουν από το νησί, έφτασαν στην επαναστατημένη Ελλάδα, όπου σχημάτισαν Σώμα Κυπρίων Αγωνιστών και πολέμησαν υπό τη σημαία αυτή στη Ρούμελη και στην Πελοπόννησο.

6. Οθωμανικές σημαίες, λάφυρα από τη μάχη στα Δερβενάκια (1822), οι οποίες φέρουν οθωμανικά σύμβολα.

7. Ναυτική σημαία της Επανάστασης του 1821. Πρόκειται για την παλαιότερη ναυτική σημαία του Αγώνα της Ανεξαρτησίας, η οποία προέρχεται από την Ύδρα. Είναι σκούρα μπλε-μαύρη (*υπομέλαινα*) με μεγάλο λευκό σταυρό, φίδι που ελίσσεται και κουκουβάγια, όλα σύμβολα της Φιλικής Εταιρείας.

8, 9, 10. Σημαίες από τα τρία ναυτικά νησιά, την Ύδρα, τις Σπέτσες και τα Ψαρά. Οι σημαίες των τριών ναυτικών νήσων έχουν κοινά χαρακτηριστικά και σύμβολα της Φιλικής Εταιρείας σε παραλλαγές (βλ. σελ. 13-15).

11. Σημαία που χρονολογείται από το διάστημα μεταξύ της δολοφονίας του Καποδίστρια και της άφιξης του βασιλιά Όθωνα, όταν οι Έλληνες είχαν χωριστεί σε αντίπαλα στρατόπεδα και η ανάγκη για ενότητα και συνταγματική διακυβέρνηση ήταν επιτακτική. Η σημαία είναι κόκκινη με λευκό σταυρό και δύο μπλε ταινίες επάνω και κάτω. Φέρει την επιγραφή «Ένωσις - Σύνταγμα» και μία μικρή σφραγίδα με τη θεά Αθηνά.

12. Σημαία που χρονολογείται από τις παραμονές της άφιξης του βασιλιά Όθωνα στην απελευθερωμένη Ελλάδα. Είναι κυανό-λευκή και φέρει τον αναγεννώμενο φοίνικα, στέμμα και την επιγραφή «Όθων Α' Ηγεμών της Ελλάδος».

13. Σημαία του ελληνικού κράτους με τα βασιλικά εμβλήματα του Όθωνα: το αρχικό του ονόματος του βασιλιά, στέμμα και το βαυαρικό θυρεό στην άλλη όψη. Προέρχεται από το Διοικητήριο των Πατρών.

14. Σημαία ελληνικού εθελοντικού σώματος στον Κριμαϊκό Πόλεμο (1853-1856). Σ' αυτό τον πόλεμο μεταξύ Ρώσων και Τούρκων συμμετείχε εθελοντικό ελληνικό εκστρατευτικό σώμα στο πλευρό των Ρώσων με την ελπίδα της απελευθέρωσης νέων εδαφών (Θεσσαλία). Η σημαία του σώματος αυτού είναι λευκή με ακτινωτό σταυρό και φέρει την επιγραφή «Νίκη ή Θάνατος».

15. Σημαία που διέσωσε η Χαρίκλεια Δασκαλάκη από το ολοκαύτωμα της Μονής Αρκαδίου κατά την Κρητική Επανάσταση του 1866 (βλ. σ. 31-35). Φέρει σταυρό με το *ΙΣ ΧΣ ΝΙ ΚΑ* και τα αρχικά *Κ* (Κρήτη) *Ε* (Ένωση) *Ε* (Ελευθερία) ή *Θ* (Θάνατος).

16. Σημαία από την Κρητική Επανάσταση του 1866. Ανήκε στο σώμα του οπλαρχηγού Αντώνη Σήφακα. Είναι κυανόλευκη και φέρει την επιγραφή *ΕΝΩΣΙΣ Η ΘΑΝΑΤΟΣ* και τα αρχικά *Α.Σ.* του ονόματος του οπλαρχηγού Αντωνίου Σήφακα.

17. Σημαία από τον Μακεδονικό Αγώνα (1904 - 1908) με σταυρό, δικέφαλο αετό και την επιγραφή «*Αμύνεσθαι περί Πάτνης*». Ανήκε στον οπλαρχηγό του Μακεδονικού Αγώνα Ηλία Δεληγιαννάκη, ο οποίος σκοτώθηκε αργότερα στη μάχη του Σκρά (1918 - Α' Παγκόσμιος πόλεμος).

18. Σημαίες από τα Συντάγματα του ελληνικού στρατού που πήραν μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους. Είναι κυανόλευκες και φέρουν παράσταση με τον Άγιο Γεώργιο και κεντημένα τα ονόματα των τοποθεσιών των αντίστοιχων μαχών.

19. Τουρκικές σημαίες, λάφυρα από τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο και τη Μικρασιατική Εκστρατεία.

πριν την επίσκεψη

Συζητήστε με τα παιδιά πού συναντούμε σημαίες στην καθημερινή μας ζωή. Γράψτε τη λέξη ΣΗΜΑΙΕΣ στο κέντρο του πίνακα και ακτινωτά τις απαντήσεις τους. Θα προκύψει ένα σχεδιάγραμμα όπως αυτό της αφίσας. Τονίστε τό πόσο συχνά συναντάμε σημαίες, καθώς και την ποικιλία τους.

Ρωτήστε τα παιδιά για την ετυμολογία της λέξης σημαία (<σήμα) και ζητήστε τους να βρουν λέξεις από την ίδια ρίζα (σήμα, σημαίνω, σημάδι, σημαντικός, σημαδιακός κλπ.). Τονίστε τους ότι η ετυμολογία της λέξης δείχνει ότι πρόκειται για αντικείμενο που σημαίνει, δηλ. συμβολίζει, έννοιες, οι οποίες εκφράζουν μια ολόκληρη ομάδα (έθνος, κράτος, στρατιωτικό σώμα, σύλλογο, αθλητική ομάδα, κόμμα, εμπορική εταιρία κλπ.). Η διάκριση των εννοιών γίνεται με τα χρώματα και τα σύμβολα που περιέχει η κάθε σημαία.

Χωρίστε τα παιδιά σε εννιά ομάδες. Μοιράστε στην κάθε ομάδα από μία κάρτα με διαφορετική σημαία (παράρτημα, σσ. I-III). Ζητήστε από την κάθε ομάδα να εξηγήσει στην τάξη ποιά σημαία έχει, τί εικονίζεται σ' αυτή και τί νομίζει ότι σημαίνει το κάθε σύμβολο.

Εξηγήστε στα παιδιά μέσα από παραδείγματα ότι η χρήση της σημαίας είναι επίσης συμβολική.

- Γιατί στεκόμαστε προσοχή κατά την έπαρση και την υποστολή της σημαίας; Γιατί ακούγεται ταυτόχρονα ο εθνικός ύμνος; (από σεβασμό - ο εθνικός ύμνος είναι επίσης εθνικό σύμβολο). Γνωρίζετε ότι στα στρατόπεδα και τα πλοία του Πολεμικού Ναυτικού γίνεται κάθε πρωί και κάθε βράδυ (με την ανατολή και τη δύση του ηλίου) έπαρση και υποστολή αντίστοιχα σε ειδική μικρή τελετή;

- Γιατί στις εθνικές επετείους υψώνουμε τη σημαία στα μπαλκόνια; (εθνική υπερηφάνεια, συμμετοχή στον εορτασμό)

- Σε μια σχολική παρέλαση ποιο παιδί γίνεται σημαιοφόρος; (ο καλύτερος μαθητής ή η καλύτερη μαθήτριά)
- Γιατί οι σημαίες των κρατών από τα οποία προέρχονται οι νικητές αθλητικών αγώνων κυματίζουν σε διαφορετικό ύψος κατά την απονομή των βραβείων; (διάκριση πρώτου, δεύτερου και τρίτου νικητή, απόδοση τιμής και στη χώρα προέλευσης των νικητών)
- Τι σημαίνει όταν η σημαία ενός κτιρίου κυματίζει μεσίστια, δηλ. στο μέσον του ιστού της; (πένθος)
- Τι σημαίνει όταν στη μάχη πέσει μια σημαία στα χέρια του αντιπάλου; (ήττα του αντιπάλου, τρόπαιο νίκης)
- Ποιοι κηδεύονται σκεπασμένοι με τη σημαία της πατρίδας τους; (αγωνιστές που θυσιάστηκαν για την πατρίδα τους, πρόσωπα που έχουν προσφέρει με διάφορους τρόπους τις υπηρεσίες τους στην πατρίδα τους)

Με βάση την ιστορία της ελληνικής σημαίας, που περιέχεται στο πρόγραμμα, συζητήστε με τα παιδιά τονίζοντάς τους τα παρακάτω σημεία, έτσι ώστε να κατανοήσουν καλύτερα όσα πρόκειται να δουν κατά την επίσκεψή τους στο Μουσείο:

- Την ποικιλία των επαναστατικών σημαιών που χρησιμοποιήθηκαν.
- Την καθιέρωση της ελληνικής σημαίας, όπως τη γνωρίζουμε σήμερα, ήδη από την αρχή του Αγώνα της Ανεξαρτησίας.
- Τι συμβολίζει η ελληνική σημαία;

μουσεία

**Διαβάστε στα παιδιά τα παρακάτω αποσπάσματα από
δημοτικά τραγούδια:**

Ο Όλυμπος κι ο Κίσσαβος τα δυο βουνά μαλώνουν
Τό 'να παινιέται στα σπαθιά και τ' άλλο στα τουφέκια
Γυρίζει ο γέρος Όλυμπος και λέγει τον Κισσάβου
Μη με μαλώνεις Κίσσαβε, μπρε τουρκοπατημένε, (...)
Εγώ είμ' ο γέρος Όλυμπος στον κόσμο ξακουσμένος,
Έχω σαρανταδυό κορφές κι εξήντα δυό βρυσούλες,
Κάθε κορφή και φλάμπουρο, κάθε κλαδί και κλέφτης.

(Passow, σ. 103)

Μαύρο καράβι αρμένιζε στα μέρη της Κασσάντρας
Πού 'χε τα νέφη για πανιά, τον ουρανό παντιέρα
Κι ομπρός κορβέτα μ' άλικο μπαϊράκι τού προβαίνει.

(Passow, σ. 14)

Κοιμάται αστρί, κοιμάται αυγή, κοιμάται νιο φεγγάρι,
κοιμάται η καπετάνισσα, νύφη του Κοντογιάννη
μες στα χρυσά παπλώματα, μες στα χρυσά σεντόνια.
Να την ξυπνήσω ντρέπομαι, να της το πω φοβούμαι,
να μάσω μοσχοκάρνυδα να την πετροβολήσω,
ίσως την πάρει η μυρωδιά, ίσως τηνε ξυπνήσει.
Σηκώθη η καπετάνισσα και με γλυκορωτάει
'Το τί μαντάτα μού 'φερεις από τους καπετάνιους;
-Πικρά μαντάτα σου 'φερα από τους καπετάνιους.
Τον Νικολάκη πιάσανε, τον Κωνσταντή βαρέσαν.
-Πούσαι, μανούλα, πρόφτασε, πιάσε μου το κεφάλι,
και δέστο μου σφιχτά σφιχτά για να μοιρολογήσω.
Να κλάψω για τον Κωνσταντή ή για το Νικολάκη
Που ήσαν μπαϊράκια στα βουνά και φλάμπουρα
στονς κάμπους.

(Πολίτης, σ. 70)

- Ζητήστε από τα παιδιά να περιγράψουν το νόημα του κάθε αποσπάσματος.

- Και στα τρία αποσπάσματα υπάρχουν λέξεις που αναφέρονται σε σημαίες. Ποιές είναι αυτές; Τονίστε τους ότι τα τραγούδια αυτά είναι της ίδιας εποχής με τις σημαίες που θα δουν στο Μουσείο.

- Συζητήστε μαζί τους με βάση τα παρακάτω στοιχεία:

Στο πρώτο απόσπασμα, εννοείται ότι ο Όλυμπος περηφανεύεται επειδή είναι κατάσπαρτος από κλέφτικες ομάδες, καθεμιά με τη δική της σημαία.

Στο δεύτερο χρησιμοποιείται η λέξη παντιέρα (ναυτική σημαία), η οποία είναι γαλάζια, αφού έχει το χρώμα του ουρανού. Εξηγήστε στα παιδιά ότι άλικο σημαίνει κόκκινο. Σε ποιους ανήκουν τα δυο καράβια που συναντιούνται, εφόσον το ένα έχει γαλάζια σημαία και το άλλο κόκκινη; (*Έλληνες και Τούρκους*)

Στο τρίτο απόσπασμα, γιατί παρομοιάζονται οι δύο αγωνιστές με μπαϊράκι και φλάμπουρο; (*Οι απαντήσεις ποικίλουν: Επειδή ήταν γενναίοι και εμφύχωναν τους συντρόφους τους, επειδή ήταν επικεφαλής των συντρόφων τους, επειδή ήταν ελεύθεροι και ανεξάρτητοι σαν τις επαναστατικές σημαίες που ύψωναν*). Υπενθυμίστε στα παιδιά ότι στα βουνά, εκεί όπου δύσκολα έφτανε ο εχθρός, οι αρματολοί και οι κλέφτες ύψωναν μπαϊράκια, δηλ. πολεμικές σημαίες, ενώ στους κάμπους, όπου κατέβαιναν οι ίδιοι σε καιρό ειρήνης ή σε γιορτές, ύψωναν φλάμπουρα, δηλ. εορταστικές σημαίες.

Οι λέξεις παντιέρα και μπαϊράκι συναντιούνται και σήμερα στον καθημερινό λόγο. Ζητήστε από τα παιδιά να βρουν φράσεις με τις λέξεις αυτές και να εξηγήσουν τη σημασία τους:

Σηκώνω δικό μου μπαϊράκι, σηκώνω παντιέρα: επαναστατώ εναντίον κάποιου, διεκδικώ δυναμικά τα δικαιώματά μου, απειθαρχώ, π.χ. Η μικρή της κόρη τελευταία σήκωσε μπαϊράκι και δεν ακούει καμία συμβουλή.

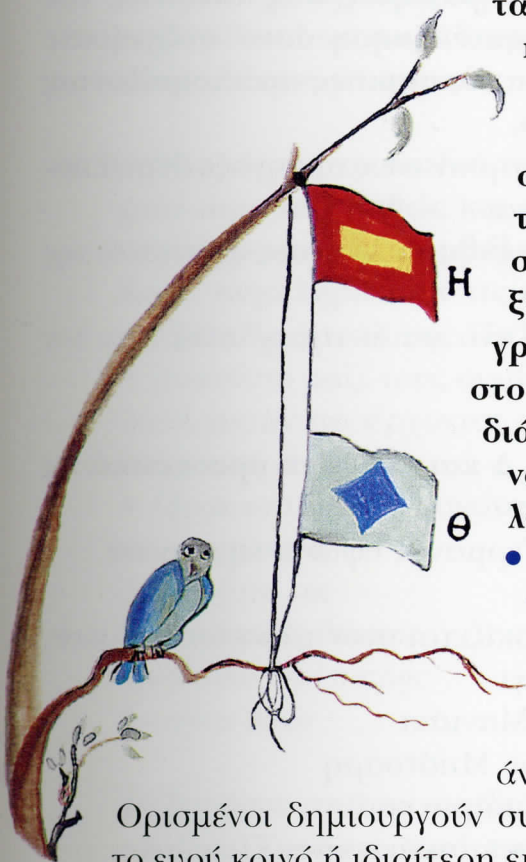
κατά την επίσκεψη

✚ Αφού συγκεντρωθείτε στην είσοδο του Μουσείου και πείτε λίγα λόγια για το κτίριο, θα οδηγηθείτε στην Αίθουσα Συνεδριάσεων της Παλαιάς Βουλής. Τα παιδιά των τελευταίων

τάξεων του δημοτικού σχολείου έχουν ήδη επισκεφτεί αρκετά μουσεία, είτε ως σχολικές ομάδες είτε ως μεμονωμένοι επισκέπτες με την οικογένειά τους. Συνεπώς γνωρίζουν την έννοια και τους ρόλους του μουσείου. Θα μπορούσατε εδώ, πριν ξεκινήσετε το κύριο μέρος του προγράμματος και ως μικρή εισαγωγή στο θέμα σας, να συζητήσετε με τα παιδιά την έννοια της συλλογής αντικειμένων. Οι περισσότεροι άνθρωποι συλλέγουν κάτι. Ρωτήστε τα παιδιά:

- αν συλλέγουν κάτι και τί είναι αυτό
- γιατί τους αρέσει να συλλέγουν
- τί πιστεύουν ότι θα μπορούσε να γίνει η συλλογή τους στο μέλλον
- τί πιστεύουν ότι θα συλλέγουν οι άνθρωποι το 2100.

Ορισμένοι δημιουργούν συλλογές με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το ευρύ κοινό ή ιδιαίτερη επιστημονική, ιστορική, καλλιτεχνική, αισθητική αξία. Κάποιοι από τους συλλέκτες αυτούς επιθυμούν να μοιραστούν τις συλλογές τους με άλλους ανθρώπους γι' αυτό τις δωρίζουν στα μουσεία, ώστε να είναι σίγουροι ότι κάποιος θα φροντίσει, θα συντηρήσει, θα ερευνήσει και θα κάνει γνωστά με εκθέσεις, εκδόσεις και εκπαιδευτικά προγράμματα αυτά που με τόση αγάπη και προσοχή συνέλεξαν επί σειρά ετών.

Μιλήστε στα παιδιά για το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο:

- τί συλλογές έχει
- γιατί έχει τέτοιου είδους συλλογές
- τί νόημα έχει η συλλογή σημαιών με την οποία θα ασχοληθείτε σήμερα;

➤ **Προτού ξεκινήσετε τις δραστηριότητες στις αίθουσες του μουσείου, κάντε μια σύντομη επισκόπηση όσων συζητήσατε μαζί με τα παιδιά στην τάξη για τις σημαίες προετοιμάζοντας την επίσκεψή σας στο Μουσείο.**

- ποιοί λόγοι πιστεύουν ότι οδήγησαν τους αρχηγούς στην Επανάσταση να σηκώσουν μπαϊράκια;
- πώς μπορούσε μια σημαία να ενθαρρύνει τους αγωνιστές της Επανάστασης;
- πώς φαντάζονται ότι θα ήταν ένα παιδί της ηλικίας τους τον καιρό της Επανάστασης;

➤ **Πηγαίνετε στην αίθουσα Δ και κοιτάξτε προσεκτικά τις εικόνες 1, 2, 3, 4, 5 και 6:**

1. Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός υψώνει τη σημαία της Επανάστασης
 2. Ο Λόρδος Μπάϊρον ορκίζεται στον τάφο του Μάρκου Μπότσαρη στο Μεσολόγγι
 3. Ο Παπαφλέσσας στο Μανιάκι
 4. Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη
 5. Καπετάνιος με τα παλικάρια του
 6. Το στρατόπεδο του Καραϊσκάκη στον Πειραιά
- Ζητήστε από τα παιδιά να περιγράψουν την κάθε εικόνα.
 - Γιατί εμφανίζεται η σημαία σε κάθε μία από τις παραπάνω περιστάσεις; *(Για να δηλώσει την ταυτότητα και τα πιστεύω των εικο-νιζομένων)*
 - Στις εικόνες 3 και 4 ποιοι πολεμούν με ποιον και πώς διακρί-νονται οι αντίπαλοι; *(Έλληνες και Τούρκοι. Διακρίνονται από τις σημαίες και τις ενδυμασίες)*
 - Στην εικόνα 6 με τι δραστηριότητες ασχολούνται οι διάφορες ομάδες; *(προετοιμασία φαγητού, ανάπαυση, διασκέδαση, εξομολόγηση, σχεδιασμός μελλοντικών επιχειρήσεων, συζητήσεις)*
 - Στις εικόνες 1 και 2 με τι σχετίζεται η εμφάνιση της σημαίας; *(ιερότητα στιγμής)*

- Στην εικόνα 1 τι δηλώνει η έκφραση στα πρόσωπα των εικονιζομένων; (αναποφασιστικότητα, θέληση)

✚ Όπως κάθε αντικείμενο, έτσι και κάθε μία από τις σημαίες που εκτίθενται στο Μουσείο έχει τη δική της ιστορία. Πηγαίνετε με τα παιδιά στην Αίθουσα Θ και διηγηθείτε τους την ιστορία της σημαίας από την πολιορκία του Αρκαδίου, η οποία παρατίθεται ως παράδειγμα. Ξέρουν κάποια άλλη ιστορία που να συνδέεται με σημαία;

✚ Μοιράστε στα παιδιά την κάτοψη των αιθουσών όπου υπάρχουν σημαίες, καθώς και τις καρτέλες με τους πίνακες για τη συμπλήρωση των συμβόλων που απεικονίζονται στις σημαίες. Αφού συμπληρώσουν τις κάρτες, συγκεντρωθείτε στην Αίθουσα Συνεδριάσεων της Παλαιάς Βουλής:

- Αναλύστε μαζί τους συμβολισμούς. Ποια από τα σύμβολα που συνάντησαν προέρχονται από την αρχαιότητα και ποια από τη βυζαντινή εποχή;
- Ποια ιστορικά γεγονότα τους φέρνουν στο μυαλό οι παρακάτω επιγραφές;

Ἦταν ἢ ἐπὶ τας

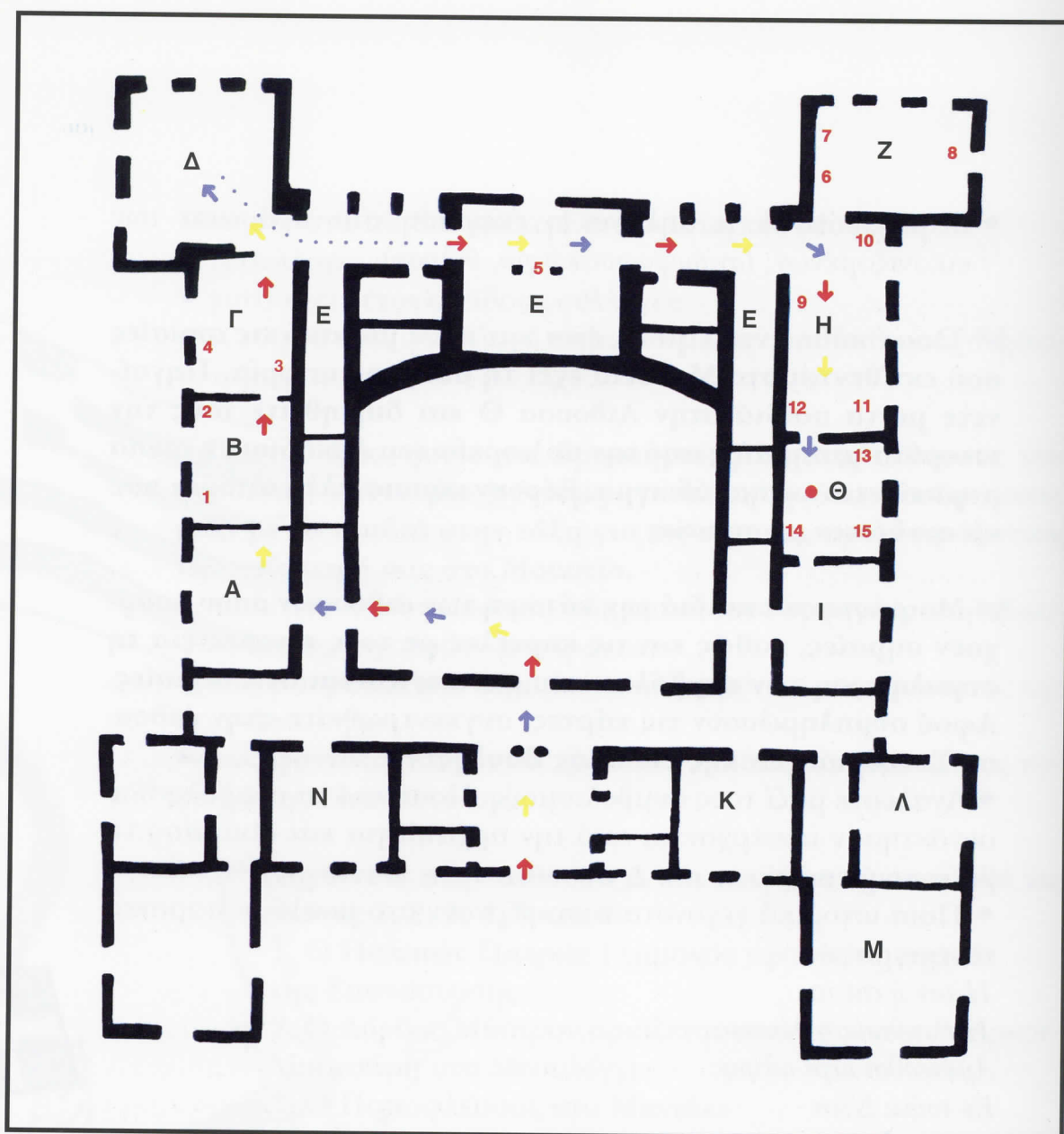
Ἦ ἐλευθερία ἢ θάνατος

Ἀμύνεσθαι περὶ πατρὸς

Ἐν τούτῳ Νίκα

✚ Ζητήστε από τα παιδιά να χωριστούν σε ομάδες. Ζητήστε από την κάθε ομάδα να καθορίσει το σκοπό για τον οποίο συγκροτήθηκε (π.χ. αθλητική, μουσική, φιλοζωική, οικολογική, συλλεκτική, θεατρική, κινηματογραφική κ.λπ.). Μοιράστε τους χαρτιά και χρώματα και ζητήστε από την κάθε ομάδα να φτιάξει τη δική της σημαία. Τι σύμβολα χρησιμοποιεί για τη σημαία της; Γιατί;

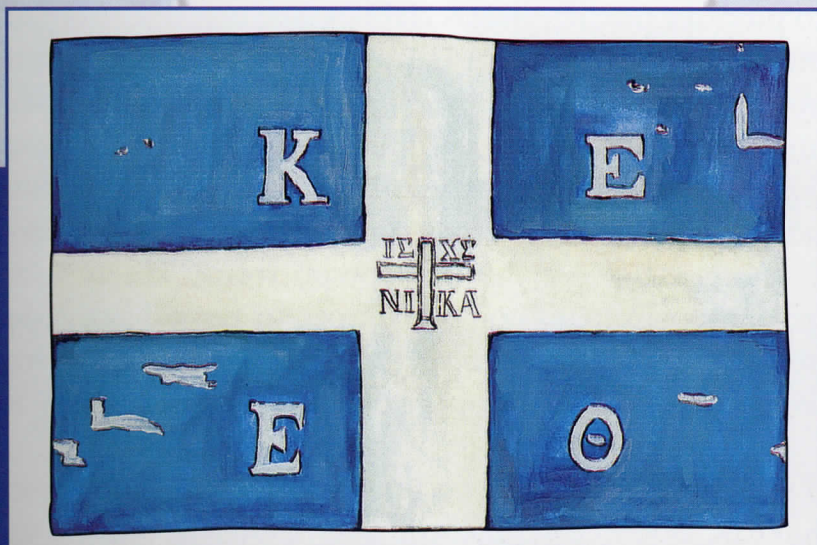
1. Σημαία της Επανάστασης του 1821 με σύμβολα Φιλικής Εταιρείας.
2. Σημαία της Επανάστασης του 1821 με σύμβολα Φιλικής Εταιρείας.
3. Σημαία της Επανάστασης του 1821 με τον Άγιο Γεώργιο.
4. Σημαία της Επανάστασης του 1821 εθελοντών από την Κύπρο.
5. Ναυτική σημαία της Επανάστασης του 1821 από την Ύδρα.
6. Ναυτική σημαία από τις Σπέτσες.
7. Ναυτική σημαία από από την Ύδρα.
8. Ναυτική σημαία από τα Ψαρά.
9. Σημαία του 1832 (παραμονές άφιξης του Όθωνα στην Ελλάδα).
10. Σημαία με φοίνικα και βασιλικά εμβλήματα, 1832.
11. Σημαία του ελληνικού κράτους με το οθωνικό έμβλημα.
12. Σημαία των Ελλήνων εθελοντών στον Κριμαϊκό Πόλεμο (1854).
13. Σημαία από την Κρητική Επανάσταση του 1866 - Αρκάδι.
14. Σημαία από την Κρητική Επανάσταση του 1866 - Σώμα Αντώνη Σήφακα.
15. Σημαία από το Μακεδονικό Αγώνα (1904 - 1908).

η σημαία από την πολιορκία του Αρκαδίου Κρητική Επανάσταση, 1866

Η σημαία που βλέπετε, όπως όλες οι σημαίες και τα άλλα αντικείμενα μέσα στο Μουσείο, έχει μια μεγάλη ιστορία. Ας την ακούσουμε! Κυμάτιζε κάποτε, στη διάρκεια μιας πολιορκίας που έγινε τον προπερασμένο αιώνα σε ένα μοναστήρι της Κρήτης, το Αρκάδι. Η Κρήτη είναι ένα από τα μέρη της Ελλάδας που άργησε να ελευθερωθεί (το πέτυχε το 1912), μια που, όπως ίσως ξέρετε, η Ελλάδα δεν ελευθερώθηκε ολόκληρη ταυτόχρονα. Οι Κρητικοί επαναστάτησαν μαζί με τους υπόλοιπους Έλληνες το 1821 αλλά και πολλές φορές αργότερα, ζητώντας να αποκτήσουν την ελευθερία τους από τους Τούρκους και την ένωσή τους με την Ελλάδα. Η ιστορία που θα σας διηγηθώ είναι από τη μεγάλη Κρητική Επανάσταση που έγινε το 1866, τότε που η ελεύθερη Ελλάδα περιλάμβανε μόνο την Πελοπόννησο με τα γύρω νησιά, τη Στερεά Ελλάδα ως τη Λαμία, τις Κυκλάδες, τις Σποράδες και τα Επτάνησα.

Το Αρκάδι είναι ένα παλιό μοναστήρι στη ρίζα του Ψηλορείτη, κοντά στο Ρέθυμνο. Είναι χτισμένο σε σημείο στρατηγικό, όπου διασταυρώνονται κεντρικοί δρόμοι του νησιού. Το μοναστήρι μοιάζει με μικρή καστροπολιτεία, καθώς η αυλή και όλα τα κτί-

σματά του, εκκλησία, κελλιά και άλλα βοηθητικά κτίρια, προστατεύονται από ψηλό τοίχο με λίγα ανοίγματα. Οι μοναχοί όλο το χρόνο καλλιεργούσαν τη γη τους και έβοσκαν τα κοπάδια τους, παράγοντας καρπούς, λάδι, κρασί, τυρί.

Το 1866, ο πόλεμος στο νησί είχε ανάψει για τα καλά. Έτσι, Κρητικοί από όλη την επαρχία του Ρεθύμνου συγκεντρώθηκαν στο Αρκάδι για να οργανώσουν την επανάστασή τους και να εκλέξουν τους αρχηγούς τους. Όταν ο πασάς του Ρεθύμνου πληροφορήθηκε τις κινήσεις τους, μήνυσε στον ηγούμενο του μοναστηριού Γαβριήλ, έναν ατρόμητο και αποφασιστικό ιερωμένο, να διώξει τους επαναστάτες, αλλιώς θα έκαιγε το μοναστήρι. Εκείνος αποκρίθηκε ότι αυτό δεν πρόκειται να γίνει κι ας καεί το μοναστήρι γιατί αυτοί που είναι συγκεντρωμένοι εκεί έχουν αποφασίσει να αγωνιστούν για τη λευτεριά της Κρήτης.

Είχε αρχίσει να χειμώνιάζει. Στο μοναστήρι σιγά σιγά είχαν μαζεωθεί γυναίκες και παιδιά, πάνω από εξακόσιοι άνθρωποι, που βρήκαν εκεί καταφύγιο. Εκτός από αυτούς υπήρχαν ακόμη καμιά τριακοσαριά άντρες, μοναχοί, ντόπιοι αλλά και εθελοντές, που είχαν έρθει από την ελεύθερη Ελλάδα να πολεμήσουν στην Κρήτη. Στο μοναστήρι δηλαδή είχαν κλειστεί περίπου χίλια άτομα. Όταν ο πασάς απείλησε το μοναστήρι, ο ηγούμενος δεν έδωσε καμιά απάντηση, αλλά άρχισε να προετοιμάζεται για την επίθεση που ερχόταν. Μάζεψε όλο τον κόσμο γύρω του, τους μίλησε πατρικά και τους εμπύχωσε. Ήταν χαράματα, 8 του Νοέμβρη, όταν ακούστηκε το μαντάτο πως πλησιάζει ο τουρκικός στρατός. Από μακριά ακούστηκαν τουφεκιές και πολεμικά σαλπίσματα. Αλλά και οι σκοπιές, που αγνάντευαν τον κάμπο, βλέποντας τους γύρω λόφους γεμάτους από στρατιώτες, πάνω από δώδεκα χιλιάδες, να σημώνουν, προειδοποίησαν τους κλεισμένους στο μοναστήρι φωνάζοντας: 'Στ' άρματα! Στ' άρματα!', Αμέσως, μάζεψαν τα ζώα τους μέσα στην αυλή, έκλεισαν τις πύλες του εξωτερικού τοίχου και τις ασφάλισαν με μεγάλα δοκάρια, έχτισαν με πέτρες τα παράθυρα κι άφησαν μόνο πολεμίστρες. Οι γυναίκες και τα παιδιά μαζεύτηκαν στα κελιά κι οι άντρες χωρίστηκαν σε ομάδες ολόγυρα μέσα από τον τοίχο.

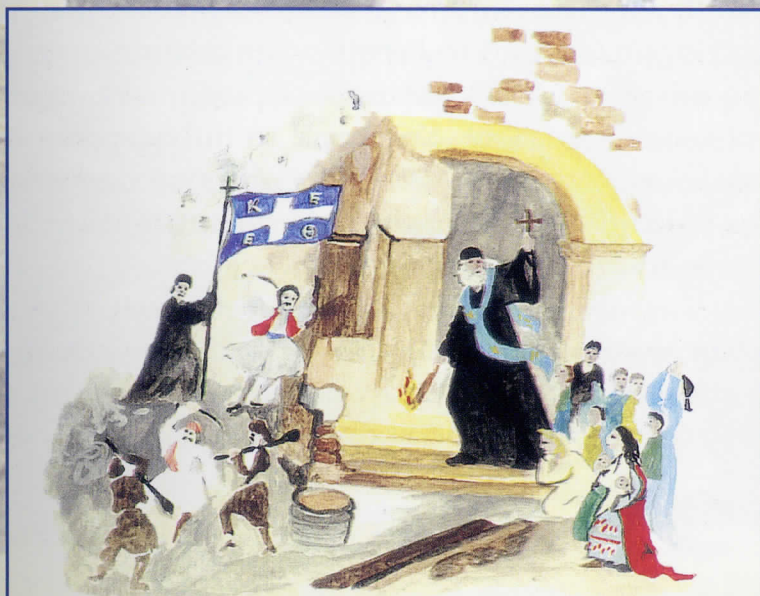
Ένας από τους αρχηγούς, που τότε τους έλεγαν καπεταναίους, ο Κωστής Δασκαλάκης, έδωσε μια ελληνική σημαία ψηλά σ' ένα

στύλο. Ήταν μια μεγάλη γαλανόλευκη σημαία από βαμβακερό πανί. Στο μέσο του λευκού σταυρού είχε κεντημένο με μαύρη κλωστή ένα σταυρό και στις κόγχες του τα γράμματα *ΙΣ ΧΣ ΝΙ ΚΑ*, δηλαδή *Ιησούς Χριστός Νικά*. Στις μπλε επιφάνειες της σημαίας ήταν ραμμένα τα γράμματα *Κ, Ε, Ε, Θ* φτιαγμένα από λευκό ύφασμα, και ανάμεσα στα δύο τελευταία ένα *ή*. Όσοι τα αντίκρυζαν καταλάβαιναν το κρυφό νόημά τους κι έπαιρναν δύναμη: *Κρήτη, Ένωση, Ελευθερία ή Θάνατος*. Η λέξη ένωση σήμαινε βέβαια την ένωση του νησιού με την ελεύθερη Ελλάδα.

Το μοναστήρι είχε πλέον κυκλωθεί από όλες τις μεριές και οι λίγοι Κρητικοί, που είχαν τρέξει από τα γύρω μέρη να βοηθήσουν, γρήγορα σκόρπισαν από το κρύο, τη βροχή και τα εχθρικά κανόνια. Στην αρχή πάντως τα πράγματα πήγαιναν καλά. Η μεγάλη πόρτα του μοναστηριού, ενισχυμένη με σιδερένια φύλλα, έστεκε γερά και οι πολιορκημένοι αμύνονταν, προστατευμένοι από το τείχος. Οι γυναίκες έτρεχαν ασταμάτητα δεξιά-αριστερά κουβαλώντας νερό και μοιράζοντας σφαίρες. Μαζί τους και η Χαρίκλεια Δασκαλάκη, η μάνα του καπετάνιου που είχε σηκώσει ψηλά την ελληνική σημαία. Μήπως άραγε ήταν η ίδια που την είχε κεντήσει; Πολλές φορές τα εχθρικά πυρά έσπασαν το κοντάρι που κρατούσε τη σημαία κι η Δασκαλάκαινα τη ξαναστέριωνε στη θέση της, για να βλέπουν απ' έξω οι Τούρκοι ότι οι Έλληνες εξακολουθούσαν να αμύνονται αποφασισμένοι να πεθάνουν.

Σαν βράδιασε όμως, οι Τούρκοι κατάφεραν να κυριέψουν τον ανεμόμυλο και τους άδειους σταύλους του μοναστηριού, που βρίσκο-

νταν έξω από τον τοίχο. Τώρα πια ο εχθρός είχε κι αυτός τους δικούς του προμαχώνες. Ο ηγούμενος Γαβριήλ την κρίσιμη εκείνη ώρα μάζεψε τους επιτρόπους και τους καπετάνιους για να πάρουν την τελική τους απόφαση. Η απόφαση πάρθηκε με μια φωνή, να μην παραδοθούν και να φυλάξουν το μοναστήρι ως το τέλος. Μόνο καλέσανε τρεις άντρες να βγούν κρυφά μέσα στο σκοτάδι από το πολιορκημένο μοναστήρι και να πάνε να γυρέψουν βοήθεια. Ύστερα συγκεντρώθηκαν όλοι στην εκκλησία να προσευχηθούν και να μαζέψουν τα πολύτιμα σκεύη, ασημένια καντίλια, Ευαγγέλια, σταυρούς, μανουάλια, και να τα παραχώσουν σε κρυψώνες. Τέλος κατευδόωσαν τους τρεις απεσταλμένους, που βγήκαν στα κρυφά από ένα μικρό πορτάκι. Γεμάτοι αγωνία οι πολιορκημένοι λαχτάρησαν ώσπου ν' ακούσουν τρεις τουφεκίες από τον καθένα, σημάδι ότι πέρασαν τις γραμμές του εχθρού. Όλη εκείνη τη νύχτα οι εχθροί χτυπούσαν αραιά το μοναστήρι, ενώ είχαν στείλει να φέρουν από το κάστρο του Ρεθύμνου μεγάλα κανόνια για να γκρεμίσουν τη σιδερόπορτα. Τα χαράματα της άλλης μέρας ο ηγούμενος Γαβριήλ χτύπησε την καμπάνα και σαν μαζεύτηκαν όλοι, διάβασε τη λειτουργία και τους μετάλαβε. Ύστερα άντρες και γυναίκες με δάκρυα στα μάτια αγκαλιάζονταν και αποχαιρετιούνταν, γιατί ήξεραν πια την τύχη που τους περίμενε.

Το πρωί η βοήθεια που είχαν ξεσηκώσει οι τρεις απεσταλμένοι είχε μαζευτεί, μα κανείς δεν μπορούσε να κάνει τίποτα. Η βροχή, που έπεφτε ασταμάτητα, αχρήστευε τις ατσάλοπετρες που πυροδοτούσαν τα τουφέκια τους. Εν τω μεταξύ, οι Τούρκοι είχαν στήσει απέναντι από την κλειστή πύλη του Αρκαδίου το μεγάλο κανόνι, δύομισι μέτρα μακρύ, που το έσυραν με ζώα από το Ρέθυμνο, και βάλθηκαν να χτυπούν ασταμάτητα τη σιδερόπορτα. Οι γυναίκες σώριαζαν πίσω της ξύλα, πέτρες, βαριά αντικείμενα, κασέλες. Σιγά σιγά, τα πολεμοφόδια των πολιορκημένων τελείωναν και αναγκάζονταν να ψάχνουν τις τσέπες των σκοτωμένων για βόλια. Η Δασκαλάκαινα είχε περιτυλιχτεί με τη σημαία του γιου της, που τα εχθρικά πυρά είχαν ρίξει κάτω.

Ήταν πλέον φανερό ότι οι ώρες του Αρκαδίου ήταν μετρημένες. Οι γυναίκες και τα παιδιά, για να μην πέσουν στα χέρια του εχθρού, άρχισαν να μαζεύονται στην παλιά κρassaποθήκη του μοναστηριού, που τον

καιρό της Επανάστασης είχε μετατραπεί σε μπαρουταποθήκη. Ο ήλιος ήταν στη δύση του όταν οι κανονιές γκρέμισαν τη βαριά πόρτα. Στην έφοδο που ακολούθησε πολλοί σκοτώθηκαν κι από τις δυο πλευρές. Και τότε, καταλαβαίνοντας πως είχε φτάσει η ώρα, οι πολιορκημένοι για να μην αιχμαλωτιστούν έβαλαν φωτιά στη μπαρουταποθήκη. Το μοναστήρι τραντάχτηκε συθέμελα και η μπαρουταποθήκη σωριάστηκε μέσα σε σύννεφα μαύρου καπνού και σκόνη, παρασέρνοντας όσους από τους εχθρούς βρέθηκαν κοντά, ενώ οι φλόγες φούντωναν από παντού. Από τους πολιορκημένους του Αρκαδίου σώθηκαν περίπου εβδομήντα γυναίκες και παιδιά και κάπου πενήντα άντρες, αιχμάλωτοι οι περισσότεροι. Ο ηγούμενος Γαβριήλ σκοτώθηκε πάνω στη μάχη. Η Χαρίκλεια Δασκαλάκη, που σώθηκε, φρόντισε να φυλάξει καλά τη σημαία του γιου της, που δεν ζούσε πια. Η σημαία είχε βαφτεί από το αίμα των σκοτωμένων, καθώς την είχε συνέχεια τυλιγμένη πάνω της.

Η θυσία του Αρκαδίου συγκλόνισε όχι μόνο την Κρήτη αλλά και την ελεύθερη Ελλάδα, την Ευρώπη και την Αμερική. Εθελοντές από διάφορα μέρη κατέβηκαν στο νησί να πολεμήσουν, συγκεντρώθηκαν χρήματα για την ενίσχυση του Αγώνα, ως κι ένα καινούριο συριανό καράβι που αγοράστηκε τότε ονομάστηκε *Αρκάδι*. Σκηνές εμπνευσμένες από το επείσodio αυτό του αγώνα αποτέλεσαν το θέμα πινάκων και χαρακτικών, και στόλισαν αντικείμενα της καθημερινής ζωής, όπως σερβίτσια.

Όσο για τη σημαία του Κωστή Δασκαλάκη, αυτή φυλάχτηκε από την οικογένειά του σαν πολύτιμο κειμήλιο για πάνω από εκατό χρόνια. Το 1980 μία απόγονος της οικογένειας Δασκαλάκη λίγο προτού πεθάνει, αφού προσκύνησε τη σημαία με μεγάλη συγκίνηση, την εμπιστεύθηκε στο Μουσείο. Η σημαία του Αρκαδίου στο εξής θα έπανε να είναι ένα οικογενειακό κειμήλιο, θα αποκτούσε άλλη διάσταση και θα μιλούσε στην καρδιά του κάθε επισκέπτη. Εδώ, όπως βλέπετε, βρήκε τη θέση της κοντά στα άμφια και την προσωπογραφία του ηγούμενου Γαβριήλ, καθώς και στις σφαίρες που έπεσαν στο Αρκάδι. Τώρα που ξέρετε την ιστορία της, κάθε φορά που θα την αντικρύζετε ο νους σας θα ταξιδεύει στις μέρες εκείνες που ανέμιζε αγέρωχη σ' ένα μοναστήρι στην Κρήτη...

Σχεδιάσμα της σημαίας που πρότεινε ο Ρήγας Βελεστινλής στο *Πολίτευμά* του για την *Ελληνική Δημοκρατία* που οραματιζόταν.

μετά την επίσκεψη

 Διαβάστε στους μαθητές το παρακάτω απόσπασμα από το Πολίτευμα του Ρήγα Βελεστινλή, στο οποίο προτείνει τη σημαία της ελεύθερης, όπως την οραματίζεται, Ελληνικής Δημοκρατίας:

«Η σημαία όπου βάνεται εις τα μπαϊράκια και παντιέρες της Ελληνικής Δημοκρατίας είναι εν ρόπαλον του Ηρακλέους με τρεις σταυρούς επάνω, τα δε μπαϊράκια και παντιέρες είναι τρίχρωμα, από μαύρον, άσπρον και κόκκινον - κόκκινον επάνω, το άσπρον εις το μέσον και το μαύρο κάτω. Το κόκκινο σημαίνει την αυτοκρατορικήν πορφύραν και αντεξουσιότητα του ελληνικού λαού. Το άσπρον σημαίνει την αθώτητα της δικαίας ημών αφορμής κατά της τυραννίας. Το μαύρον σημαίνει τον υπέρ πατρίδος και ελευθερίας ημών θάνατον».

Αφού εξηγήσετε στα παιδιά τα δύσκολα σημεία του κειμένου, ζητήστε τους να ζωγραφίσουν ή να κατασκευάσουν με χαρτί, κόλλες γλασέ ή ύφασμα τη σημαία του Ρήγα.

 Εάν επιθυμείτε επιλέξτε μία ακόμη σημαία από τη συλλογή του Μουσείου και διηγηθείτε την ιστορία της. Οι συνεργάτες του Μουσείου πρόθυμα θα σας δώσουν πληροφορίες για όποια σημαία σας ενδιαφέρει.

 Συζητήστε με τα παιδιά τα βασικά σημεία της ιστορίας της ελληνικής σημαίας. Ελέγξτε τις γνώσεις που αποκόμισαν με απλές ερωτήσεις, όπως:

- Πότε αρχίζει να διαμορφώνεται η ελληνική σημαία;
- Γιατί στη διάρκεια της τουρκοκρατίας ο κάθε αρχηγός υψώνει τη δική του σημαία;
- Ποια είναι τα βασικά σύμβολα των σημαιών αυτών; Από πού προέρχονται;
- Πότε καθιερώνεται η γαλανόλευκη σημαία;
- Τί μπορεί να συμβολίζουν τα χρώματα;
- Ποιες οι διαφορές των σημαιών ξηράς και θάλασσας;

 Μοιράστε στα παιδιά τις κάρτες όπου εικονίζονται οι σημαίες της έκθεσης του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου (παράρτημα, σσ. IV-VII). Ζητήστε τους να τις χωρίσουν σε τρεις ομάδες:

σημαίες της Επανάστασης του 1821 (στεριανές και ναυτικές), σημαίες του ελληνικού κράτους και σημαίες επαναστατικών κινημάτων σε περιοχές που δεν είχαν ακόμη απελευθερωθεί (Θεσσαλία, Κρήτη, Μακεδονία).

 Ζητήστε από τα παιδιά να βρουν δημοτικά τραγούδια, ποιήματα, διηγήματα, αποσπάσματα λογοτεχνικών έργων ή και αληθινά περιστατικά ή ιστορικά γεγονότα που να σχετίζονται με τη σημαία και τη σημασία της. Συζητήστε στην τάξη το περιεχόμενό τους.

 Συζητήστε με τα παιδιά για άλλους τρόπους με τους οποίους εκφράζεται η ταυτότητα και η συνοχή μιας ομάδας, καθώς και για την αξία των συμβόλων στην καθημερινή ζωή.

 Ζητήστε από τα παιδιά, μόνα τους ή σε ομάδες, να γράψουν μια ιστορία, στην οποία το σημαντικότερο ρόλο θα παίζει μια σημαία. Διαλέξτε τις τρεις καλύτερες και στείλτε τις στο Μουσείο. Η καλύτερη θα βραβευτεί!

 Ακολουθούν ακροστιχίδες που μπορούν να λύσουν τα παιδιά στον πίνακα. Ποιες λέξεις σχηματίζονται;

ακροστιχίδες

1. ó ς

2. A μ ζ ι

3. η

4. Т о п о

5. ρ ή

6. E ρ η

7.

			a
--	--	--	---

8.

1. Ήταν και ο Β' Παγκόσμιος.
2. Τί κάνει η σημαία όταν τη φυσά ο αέρας;
3. Το αντίθετο της ήττας.
4. Λέγεται αλλιώς το έπαθλο.
5. Είναι η στιγμή του όρκου.
6. Το αντίθετο του πολέμου.
7. Αυτά «... δεν κάνουν τον παπά».
8. Εκεί υψώθηκε η σημαία, της οποίας την ιστορία ακούσατε στο μουσείο.

1. Πόλεμος
2. Ανεμίζει
3. Νίκη
4. Τρόπαιο
5. Ιερή
6. Ειρήνη
7. Πάσα
8. Αρκάδι

1. Φ _ _ _ _ ά
2. _ _ _ β _ _ _ ο
3. Α _ _ _ _ ά
4. _ _ _ _ _ _ _ _ _ ι
5. _ _ _ _ τ _ _ _ _ α
6. _ _ _ _ ο
7. Υ _ _ _ ό _ _ _ _ η
8. Ρ _ _ _ μ _ _ _ _ ς
9. _ _ _ υ _ _ _ _ _ ύ

1. Το Αρκάδι πήρε και κήκε.
2. Το ύψωσε ο Παλαιών Πατρών Γερμανός.
3. Η θεά της σοφίας των αρχαίων Ελλήνων.
4. Το σήκωναν οι κλέφτες και οι αρματολοί στα βουνά.
5. Η ναυτική σημαία.
6. Χωρίς αυτό ο στρατιώτης δεν πάει στον πόλεμο.
7. Η Επανάσταση του 1821 ήταν όλων.
8. Έχουν όλα τα πουλιά.
9. Το γαλάζιο είναι το χρώμα του.

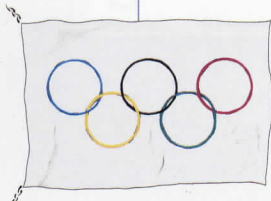
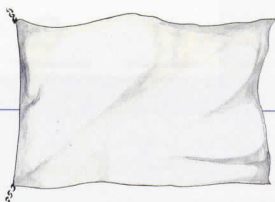
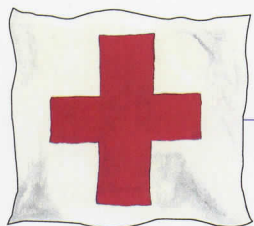
1. Φωτιά 2. Λάβαρα 3. Αθηνά 4. Μινιούρακι
5. Παντιέρα 6. Όπλο 7. Υπόθεση
8. Ράμφος 9. Ουρανού

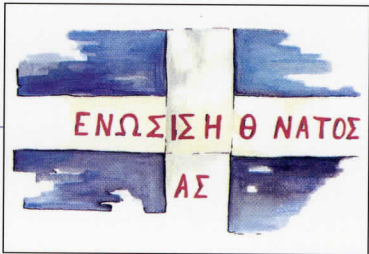
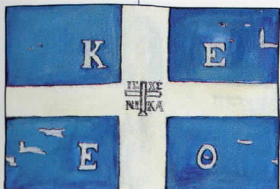
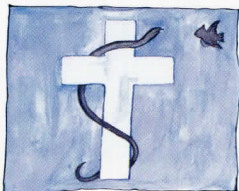
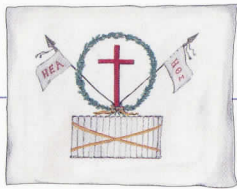
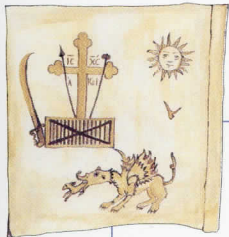
1. Μ _ _ _ _ _ Κ _ _ Σ
2. _ _ _ τ _ _ _ α
3. _ γ _ _ _ α
4. Ι _ _ _ _ Σ
5. Ρ _ _ μ _ _ Σ
6. Α _ _ _ _ Σ
7. Κ _ _ υ _ _ _ υ _ _ γ _ _ α
8. _ _ _ _ _ _ _ _ _ ύ

1. Ο σκοπός της Φιλικής Εταιρείας δεν ήταν φανερός αλλά ...
2. Πολλοί θυσιάζονται γι' αυτήν.
3. Τη ρίχνουν τα καράβια όταν θέλουν να σταματήσουν.
4. Το ξύλινο κοντάρι πάνω στο οποίο κυματίζει η σημαία.
5. Λεγόταν αλλιώς ο Έλληνας.
6. Είναι και ο δικέφαλος.
7. Σύμβολο της γνώσης και της σοφίας.
8. Με αυτό το πρόγραμμα γνωρίσαμε τη συλλογή σημαιών του Εθνικού Μουσείου.

1. Μυστικός 2. Πατρίδα 3. Άγκυρα 4. Ιστός
5. Ρωμίος 6. Δετός 7. Κουκουβάγια 8. Ιστορικού

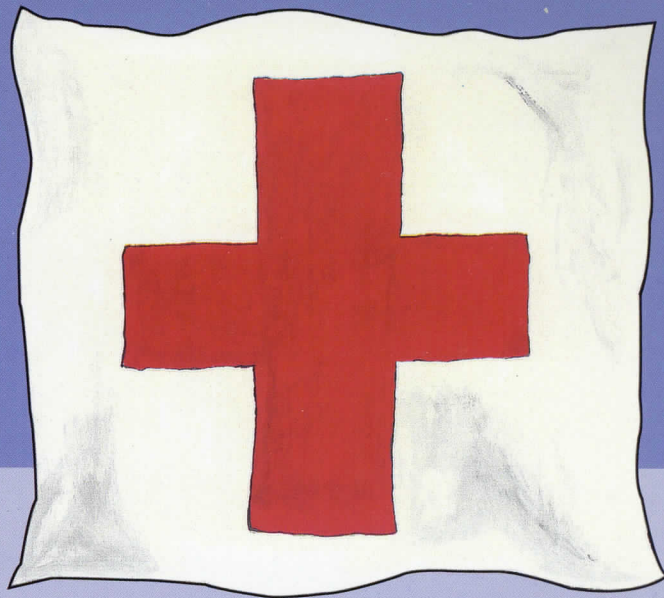

παράρτημα

*Σημαία
Ερυθρού
Σταυρού*

Σταυρός: πίστη, ελπίδα, προσφορά
Κόκκινο χρώμα: αίμα, θυσία
Λευκό χρώμα: ουδετερότητα

*Λευκή
σημαία*

Λευκό χρώμα: ουδετερότητα,
παράδοση

*Πειρατική
σημαία*

Νεκροκεφαλή, οστά: κίνδυνος, θάνατος
Μαύρο χρώμα: κίνδυνος

Σημαία UNICEF

Μητέρα με παιδί με φόντο τους παραλλήλους
του πλανήτη: Φροντίδα για τη μητρότητα και
την παιδική ηλικία σε όλο τον κόσμο.
Κλαδιά που σχηματίζουν στεφάνι: νίκη, σοφία.

Σημαία ΑΕΚ (Αθλητική Ένωση Κωνσταντινούπολης)

Π

Δικέφαλος αετός: βυζαντινό σύμβολο
δύναμης και εξουσίας, έλεγχος σε
Ανατολή και Δύση.

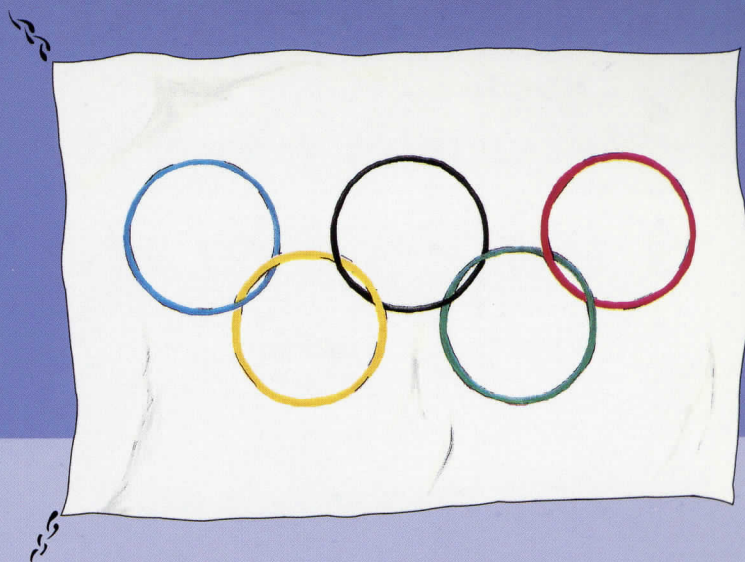
Σημαία Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άστρα: σύμβολα για
τα κράτη-μέλη της Ε. Ε.

Σημαία Ολυμπιακών Αγώνων

Πέντε χρώματα: Ένα τουλάχιστον χρώμα
βρίσκεται στη σημαία κάθε κράτους.
Πέντε ενωμένοι κύκλοι: ενότητα αθλητών
από τις πέντε ηπείρους.
Λευκό χρώμα: ουδετερότητα.

Σημαία Ολυμπιακού

Στεφανωμένη κεφαλή Ολυμπιονίκη:
έννοια αθλητισμού, ευγενής άμιλλα, νίκη

Σημαία Παναθηναϊκού

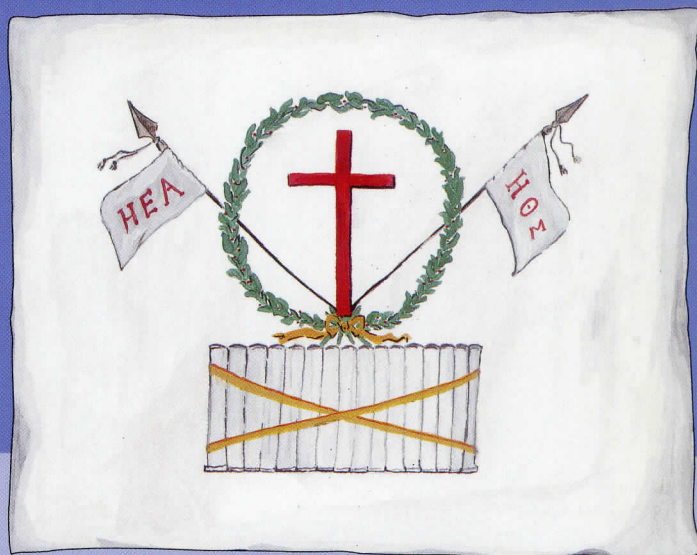
Τριφύλλι: καλή τύχη

Σημαία
της Επανάστασης
του 1821 με σύμβολα
της Φιλικής Εταιρείας

Σημαία
της Επανάστασης
του 1821 με σύμβολα
της Φιλικής Εταιρείας

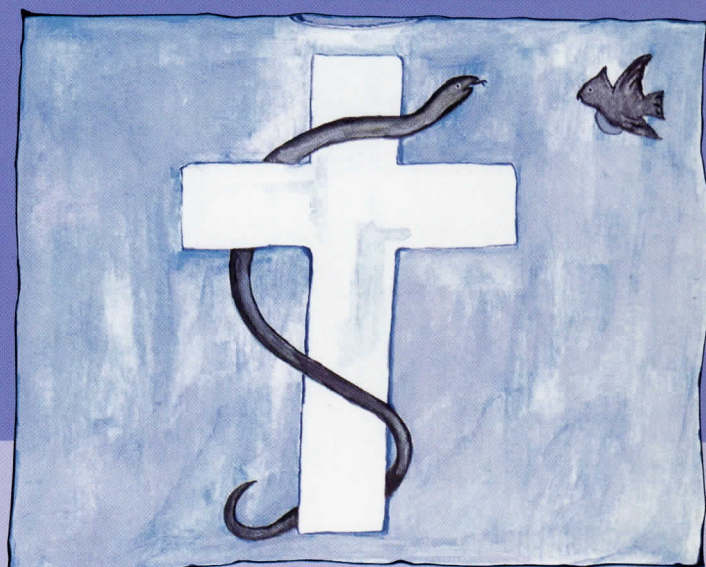
Σημαία
της Επανάστασης του 1821
με τον Άγιο Γεώργιο

Σημαία
της Επανάστασης του 1821
εθελοντών από την Κύπρο

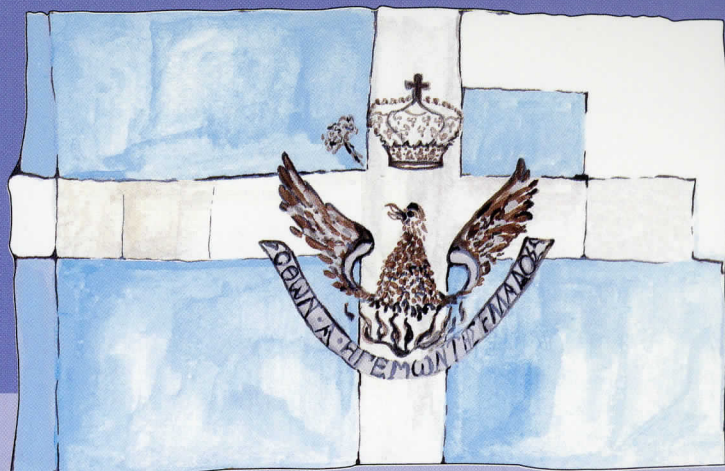
Σημαία ναυτική
από την Ύδρα
της Επανάστασης
του 1821

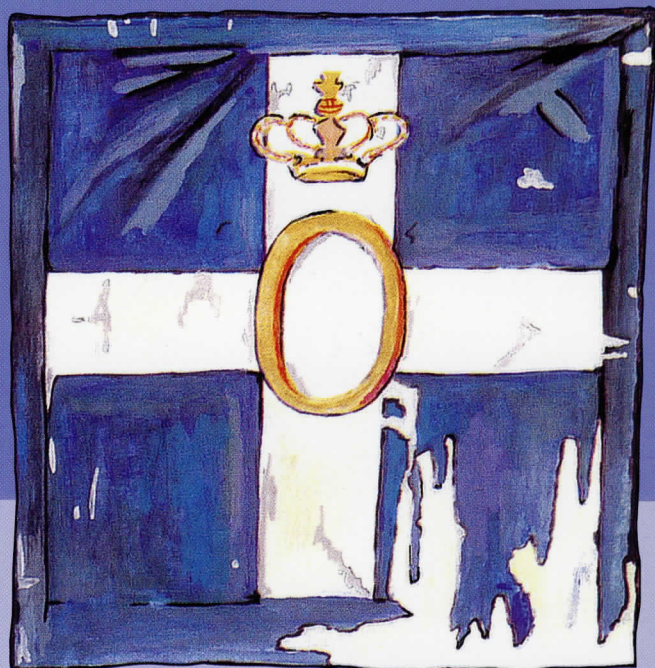
Σημαία ναυτική
της Επανάστασης
του 1821

Σημαία με φοίνικα
και βασιλικά εμβλήματα,
1832

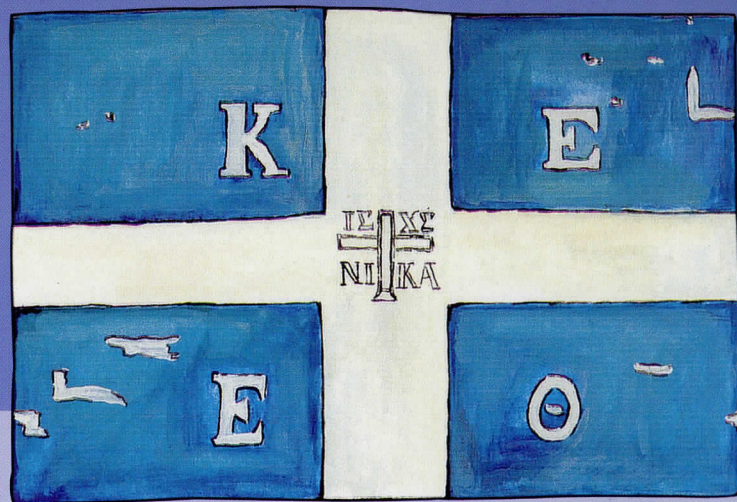
Σημαία
του ελληνικού κράτους
με το οθωνικό έμβλημα

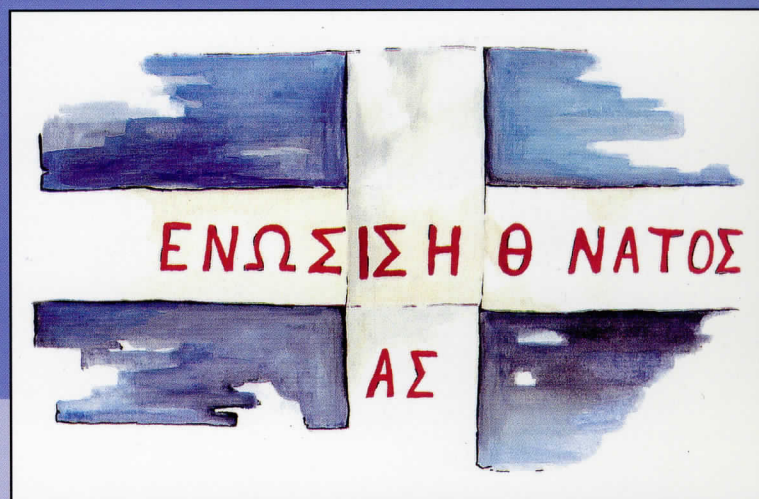
Σημαία
των Ελλήνων εθελοντών
στον Κριμαϊκό πόλεμο
(1854)

Σημαία
από την Κρητική
Επανάσταση του 1866
(Πολιορκία Αρκαδίου)

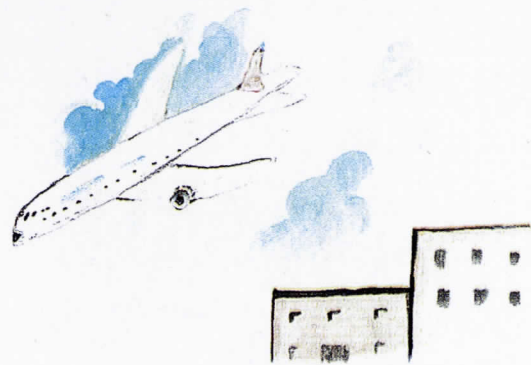

Σημαία
από την Κρητική
Επανάσταση του 1866

Σημαία
από τον Μακεδονικό Αγώνα
(1904 - 1908)

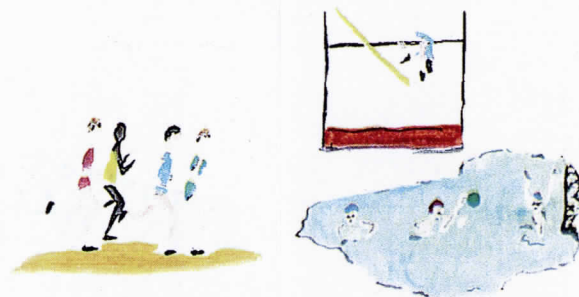

αεροδρόμια

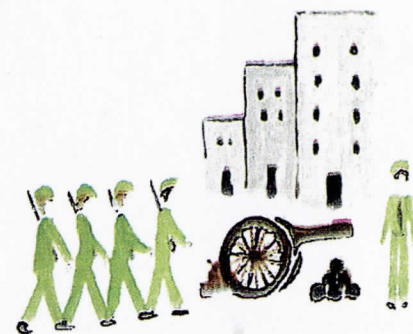
μουσεία

αθλητικοί αγώνες

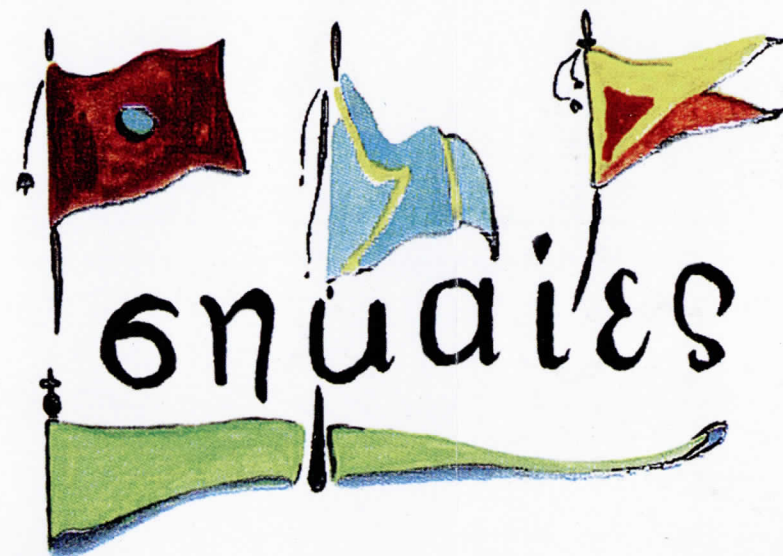
σχολεία

ετρατός

παρελάσεις

ΕΛΛΗΝΕΣ

Βουλή

Εθνικές γιορτές

επισκέψεις ξένων ηγετών

δημαρχείο

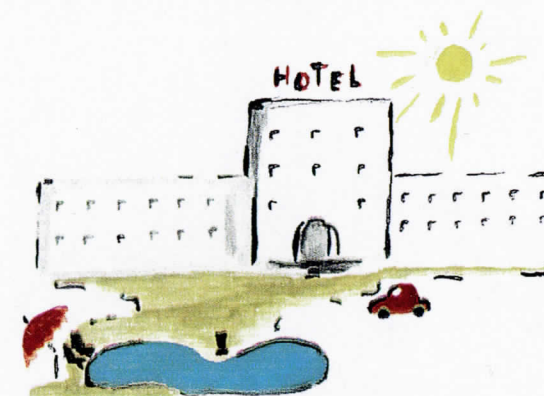
καράβια

δημόσια
κτίρια

άλλες χώρες

ξενοδοχεία

πρεσβείες

ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕ ΤΑ ΣΥΜΒΟΛΑ ΠΟΥ ΕΙΚΟΝΙΖΟΝΤΑΙ ΣΕ ΣΗΜΑΙΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ (συμπληρωμένος για χρήση του εκπαιδευτικού)

Πρόσωπα	Ζώα	Φυτά	Αντικείμενα	Μυθικά όντα	Επιγραφές
Άγιος Γεώργιος	Φίδι	Στεφάνι από κλαδιά ελιάς	Σταυρός	Φτερωτό λιοντάρι	Ἡ Ελευθερία ή Θάνατος
Προφήτης Ηλίας	Κουκουβάγια		Σημαίες	Δράκος που κυνηγά λαγό	Ι(η)σ(ούς) Χρ(ιστός) Νικά
	Πουλί		Στήλες-δεσμός	Φοίνικας	Ἡ ταν ή επί τας
			Σπαθί	Δικέφαλος αετός	Ψαρά
			Λόγχη	Θεά Αθηνά	Σημαία Ελληνική Πατρίς Κύπρου
			Ημισέληνος		Ἐνωσις-Σύνταγμα
			Άγκυρα		Όθων Α' Ηγεμών της Ελλάδος
			Στέμμα		Νίκη ή Θάνατος
			Οικόσημο		Ό(θων)
					Κ(ρήτη), Ε(νωσις), Ε(λευθερία) ή Θ(άνατος)
					Ἐνωσις ή Θάνατος
					Αμύνεσθαι περί πάτρης

ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕ ΤΑ ΣΥΜΒΟΛΑ ΠΟΥ ΕΙΚΟΝΙΖΟΝΤΑΙ ΣΕ ΣΗΜΑΙΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ (συμπληρώνεται από τον μαθητή)

[illegible]

